

Dział Badań NCK

**1
/
2017**

**NOWOŚCI
BADAWCZE
NCK**

styczeń – marzec 2017

**1
/
2017**

**NOWOŚCI
BADAWCZE
NCK**

styczeń – marzec 2017

1.	Z PROGRAMU BADAWCZEGO NCK	4
•	Sytuacja artystów w Polsce. Wstępne (częstkowe) wyniki badania oprac. Zuzanna Maciejczak	5
•	Rocznik Kultury Polskiej 2016 oprac. Katarzyna Zarzycka	9
•	Skrót ewaluacji wniosków do programu dotacyjnego „Ojczysty – dodaj do ulubionych”: świadomość językowa wnioskodawców oprac. Katarzyna Zarzycka	10
•	Światowe Dni Młodzieży Kraków 2016. Wybrane wyniki badań oprac. Anna Kozak	12
2.	NOWY SŁOWNIK POLITYKI KULTURALNEJ oprac. dr Tomasz Kukołowicz	14
•	Szlaki kulturowe	15
3.	POLSKIE RAPORTY oprac. Paweł Bagiński, Zuzanna Maciejczak, Katarzyna Zarzycka	16
•	Portal Modeor.pl	17
•	Bardzo Młoda Kultura. Raporty wojewódzkie o aktualnym stanie edukacji kulturowej	19
•	Badanie publiczności warszawskich instytucji kultury	24
•	Wizualne niewidzialne. Sztuki wizualne w Polsce. Stan, rola i znaczenie	26
•	Stan bibliotek w Polsce w 2015 roku	28
•	Nowe media, technologie i otwartość w instytucjach kultury	29
•	Varia o inspiracjach. Rekomendacje dla bibliotek	30
•	Digitalizacja, udostępnianie i upowszechnianie zasobów kultury w doświadczeniu twórców wybranych portali internetowych w Polsce	31
•	Dożynki 2016	32
•	Ochotnicze straże pożarne – lokalne centra kultury	33
•	DNA Miasta. Miejskie polityki kulturalne 2016	35
•	Finanse kultury 2007–2015	37

4.	DZIEDZICTWO I PAMIĘĆ	38
	oprac. Wojciech Głowacki	
•	Muzea w Polsce	39
•	Grupy rekonstrukcji historycznych – działania oddolne na rzecz krzewienia kultury narodowej	41
•	Trzydziesta piąta rocznica wprowadzenia stanu wojennego	43
•	Zniszczenia w Aleppo	45
•	Nowe wpisy na listy międzynarodowe dziedzictwa niematerialnego	46
•	Jedwabne szlaki	47
•	Czerwona lista zagrożonych zachodnioafrykańskich obiektów kulturowych	48
•	Dzieła sztuki zamiast podatku	49
•	Znak Dziedzictwa Europejskiego	50
•	Świadkowie totalitaryzmu odzyskują głos w OBNT	51
5.	ZAGRANICZNE RAPORTY	52
	oprac. dr Marcin Poprawski, Katarzyna Zarzycka	
•	Nowy portal z danymi UNESCO	53
•	Amerykańskie muzea sztuki w liczbach	54
•	Raport o filantropii w angielskim sektorze kultury	55
•	Muzea i biblioteki jako katalizatory zmiany społecznej	56
•	Transformacja opuszczonych przestrzeni poprzez sztukę	57
6.	ARTYKUŁY NAUKOWE	58
	oprac. Aleksandra Wiśniewska	
•	Lista światowego dziedzictwa – polityka i promocja	59
•	Polscy autorzy zagranicznych artykułów	60
•	Kultura uświęcona i uprawomocniona	61
7.	KSIĄŻKI	64
•	Damnatio memoriae w europejskiej kulturze politycznej	65
•	Kultura publiczna, tożsamość kulturowa, polityka kulturalna: perspektywy porównawcze	66
•	Zarządzanie sporem o dziedzictwo	66
•	Kultura i rozwój. Analizy, rekomendacje, studia przypadków	67

1.

Z PROGRAMU BADAWCZEGO NCK

SYTUACJA ARTYSTÓW W POLSCE. WSTĘPNE (CZĄSTKOWE) WYNIKI BADANIA

Organizator badania i autor opracowania: Narodowe Centrum Kultury

Autorzy koncepcji i narzędzi badawczych:

Dr Michał Łuczewski i prof. Jagoda Hernik-Spalińska

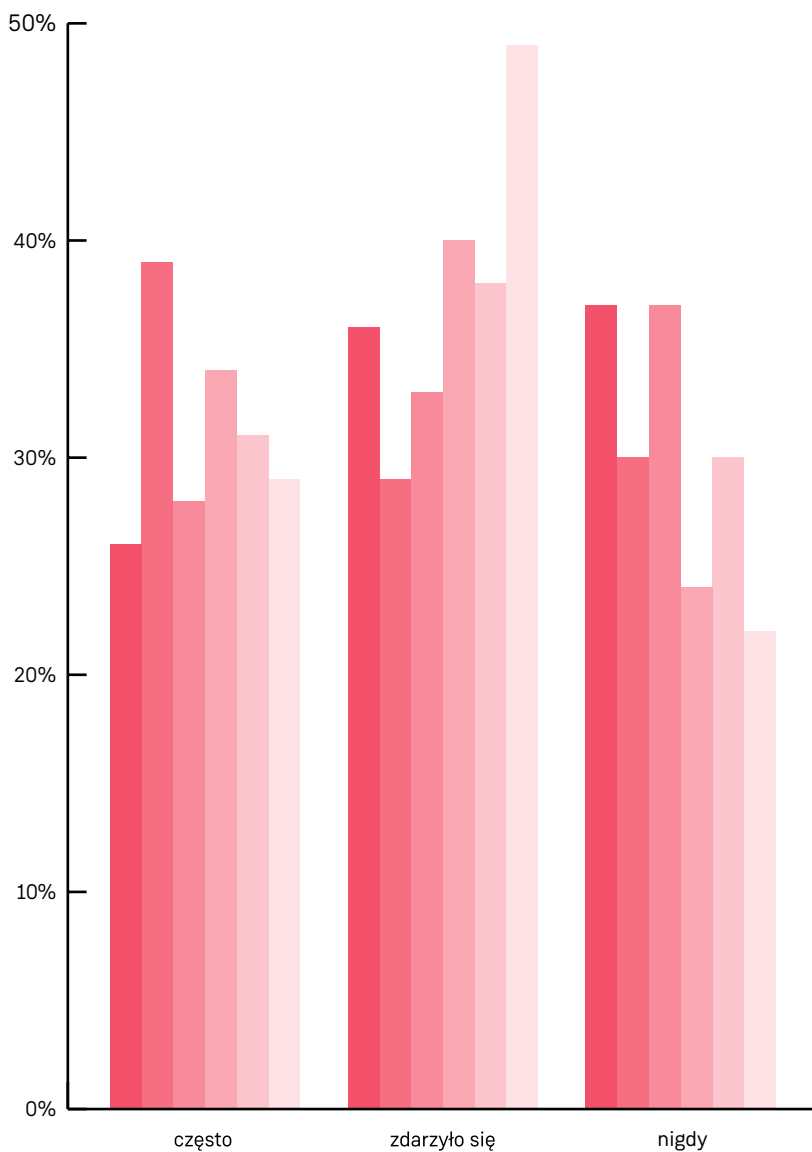
Realizator badania: Danae Sp. z o.o.

Raport przedstawia pierwsze, wstępne wyniki badania przeprowadzonego w środowisku twórców w Polsce. Celem było poznanie przekonań artystów na temat ich obecnej sytuacji, miejsca sztuki w dzisiejszym świecie, bezpieczeństwa materialnego oraz kwestii aksjologicznych (w tym związanych z tożsamością zbiorową). Diagnoza składała się z badania jakościowego (4 zogniskowane wywiady grupowe ze studentami uczelni artystycznych) oraz badania sondażowego (wielkość próby kwotowej $n=600$ osób). Wywiady sondażowe przeprowadzono z aktywnymi zawodowo artystami z całej Polski z sześciu grup twórców:

- literaci, dziennikarze i filolodzy;
- artyści plastycy;
- kompozytorzy, artyści muzycy i śpiewacy;
- producenci filmowi, reżyserzy i pokrewni;
- aktorzy;
- pozostali twórcy i artyści.

Jeden z bloków pytań zadawanych w sondażu odnosił się do subiektywnej oceny własnej sytuacji ekonomicznej. Okazało się, że 32% spośród wszystkich badanych artystów deklaruje, że w ostatnich miesiącach czuło, że ich źródło dochodów jest niepewne i niestabilne, a kolejne 37,5% uznało, że zdarzyło im się tak czuć. Poczucie stabilności i bezpieczeństwa finansowego różnicuje się jednak ze względu na obszar działalności, na co wskazuje poniższy wykres. Największa niepewność towarzyszy badanym artystom plastykom.

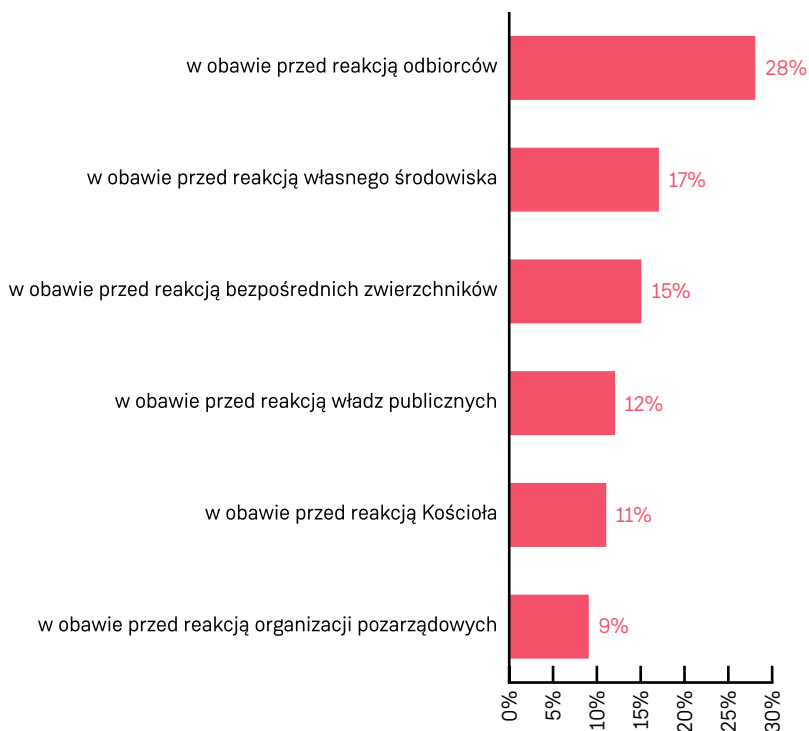
CZY W OSTATNICH MIESIĄCACH CZUŁ(A) PAN(I), ŻE PANA/PANI ŹRÓDŁO
DOCHODÓW JEST NIESTAŁE I NIEPEWNE? (N=600)

W badaniu sondażowym artystom przedstawiono również listę możliwych systemowych rozwiązań problemu związanego z ich sytuacją ekonomiczną. Najpopularniejsze wśród badanych twórców okazuje się „uproszczenie procedur pozyskiwania środków publicznych przez artystów” oraz „zwiększenie liczby i zakresu zleceń dla artystów ze strony instytucji państwowych”.

W ankiecie zapytano także o przekonania dotyczące tego, na czym polega rozwój sztuki. Z dwóch możliwości: „przekraczanie granic i walka z tabu” oraz „pielęgnowanie tradycyjnych wzorców” nieco bliższa badanym jest pierwsza wizja sztuki. Kolejnym badanym wątkiem było zjawisko autocenzury, o którą pytano w następujący sposób: „Czy w Pana/i pracy artystycznej zdarzyło się, że nie podjął/podjęła się Pan/i, odstąpił/a Pan/i od pewnych tematów albo poważnie o tym Pan/i myślał/a w obawie przed reakcją: [...]?”.

ODSETEK ODPOWIEDZI NA POWYŻSZE PYTANIE O AUTOCENZURĘ (N=600)

Jeśli chodzi o stosunek do minionego ustroju politycznego, to w zdecydowanej większości badani artyści postrzegają PRL negatywnie: niezależnie od ich subiektywnego poczucia bezpieczeństwa ekonomicznego oraz poglądów politycznych wskazanych na osi lewica – prawica. Odnosząc się do wątku poglądów politycznych, ogólnie rzecz biorąc wśród badanych twórców przeważają poglądy umiarkowane: 18% respondentów wskazało sam środek skali od 1 (lewicowe) do 7 (prawicowe), a kolejne 30% wskazało punkty 3 i 5. Podobnie jak w przypadku badań przeprowadzanych na reprezentatywnej próbie wszystkich dorosłych mieszkańców Polski, 25% badanych wybrało odpowiedź „nie wiem”.

Publikacja w wersji elektronicznej jest dostępna na stronie nck.pl/badania

ROCZNIK KULTURY POLSKIEJ 2016

Autorzy: Biblioteka Narodowa, Departament Mecenatu Państwa MKiDN, Instytut Adama Mickiewicza, Instytut Książki, Instytut Muzyki i Tańca, Instytut Teatralny, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Narodowe Centrum Kultury, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Polski Instytut Sztuki Filmowej, Polskie Radio, Telewizja Polska

Wydawca: Narodowe Centrum Kultury

Narodowe Centrum Kultury wraz z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, we współpracy z 11 instytucjami kultury, Polskim Radiem i Telewizją Polską, przygotowało pierwszy numer *Rocznika Kultury Polskiej*. Publikacja składa się z 5 części omawiających następujące zagadnienia:

- dziedziny kultury i dziedzictwa narodowego;
- finansowanie i ekonomia kultury;
- media publiczne;
- uczestnictwo w kulturze;
- varia (informacje o Międzynarodowym Konkursie Pianistycznym im. Fryderyka Chopina oraz najciekawsze polskie raporty o kulturze z 2016 roku).

We wstępie prof. dr hab. Piotr Glišński, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pisał:

„Rocznik Kultury Polskiej (...) jest opisem rzeczywistości kulturalnej w Polsce, w sposób przystępny i kompetentny dostarcza wiedzę o instytucjach i najważniejszych wydarzeniach we wszystkich dziedzinach kultury i sztuki. Czytelnik znajdzie w nim dane na temat projektów finansowanych przez MKiDN, działań wspieranych przez samorządy lokalne oraz dotyczące promocji polskiej kultury za granicą w ujęciu pokazującym nie tylko najnowsze wskaźniki z lat 2015–2016, ale także tendencje wynikające z długotrwałych procesów.

Dane statystyczne, trendy i korelacje opisane w Roczniku są podstawowym narzędziem pracy dla każdego, kto przy podejmowaniu decyzji kieruje się rzetelną wiedzą, opartą o badania, i dlatego jestem przekonany, że publikacja niniejsza stanie się codziennym źródłem informacji m.in. dla menadżerów i animatorów kultury, urzędników i przedsiębiorców. Rocznik Kultury Polskiej dostępny jest w wersji drukowanej i elektronicznej. Edycja w języku angielskim z pewnością będzie przydatna zagranicznym odbiorcom. To «niezbędnik» dla każdego, kto o polskiej kulturze chce wiedzieć więcej”.

Publikacja w wersji elektronicznej jest dostępna na stronie nck.pl/badania

SKRÓT EWALUACJI WNIOSKÓW DO PROGRAMU DOTACYJNEGO „OJCZYSTY – DODAJ DO ULUBIONYCH”: ŚWIADOMOŚĆ JĘZYKOWA WNIOSKODAWCÓW

Organizator badania: Narodowe Centrum Kultury

Autorki opracowania: dr Agata Hącia, dr hab. Katarzyna Kłosińska

„Ojczysty – dodaj do ulubionych” to program Narodowego Centrum Kultury, którego celem jest wspieranie twórczych i świadomych postaw wobec języka poprzez różnego rodzaju projekty popularyzujące wiedzę dotyczącą języka ojczystego. Dr hab. Katarzyna Kłosińska i dr Agata Hącia, członkinie Zespołu Ekspertckiego NCK ds. Polityki Językowej, przeprowadziły ewaluację składanych do programu wniosków. Wyniki przedstawione zostały w dokumencie, którego skrót dostępny jest na stronie nck.pl/ojczysty.

Analizie poddano 900 wniosków z lat 2014–2016, które sprawdzono pod kątem:

- wartości merytorycznej;
- sposobu postrzegania języka przez wnioskodawców;
- typu działań proponowanych uczestnikom.

Badaczki kładą nacisk na podejście do języka, jakie reprezentują składane wnioski. Wielu wnioskodawców prezentowało postawę „autorytarno-lapsologiczną”. Zakłada ona, że o kształcie języka decyduje jakiś autorytet (np. językoznawcy czy słownik języka polskiego), a także że należy piętnować popełnione błędy w ramach prowadzonej polityki językowej. Tylko 15% wniosków prezentowało odmienną postawę względem języka. Niewiele z nich planowało także działania prowadzące do aktywizowania uczestników i rozbudzania ich refleksji nad językiem. W większości wnioskodawcy skupiają się na nieatrakcyjnych formach uczenia o błędach, które – zdaniem autorek – nie są dostosowane do możliwości odbiorców.

Autorki zwróciły uwagę, że choć często proponowano przedsięwzięcia wymagające specjalistycznej wiedzy, rzadko uwzględniano w projektach

obecność językoznawców. Jeśli nazwiska lingwistów się pojawiały, to przede wszystkim w postaci propozycji organizacji miniwykładów czy pogadarek z ich udziałem. Niedociągnięcia dotyczące sfery merytorycznej to aż 20% badanych wniosków. Wiele z nich zawiera także błędy językowe. By poprawić jakość wniosków, Narodowe Centrum Kultury planuje szkolenia dla przyszłych uczestników programu w 2017 roku.

Publikacja w wersji elektronicznej jest dostępna na stronie nck.pl/ojczysty

ŚWIATOWE DNI MŁODZIEŻY KRAKÓW 2016. WYBRANE WYNIKI BADAŃ

Autorzy badań: Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, Narodowe Centrum Kultury, Instytut Adama Mickiewicza

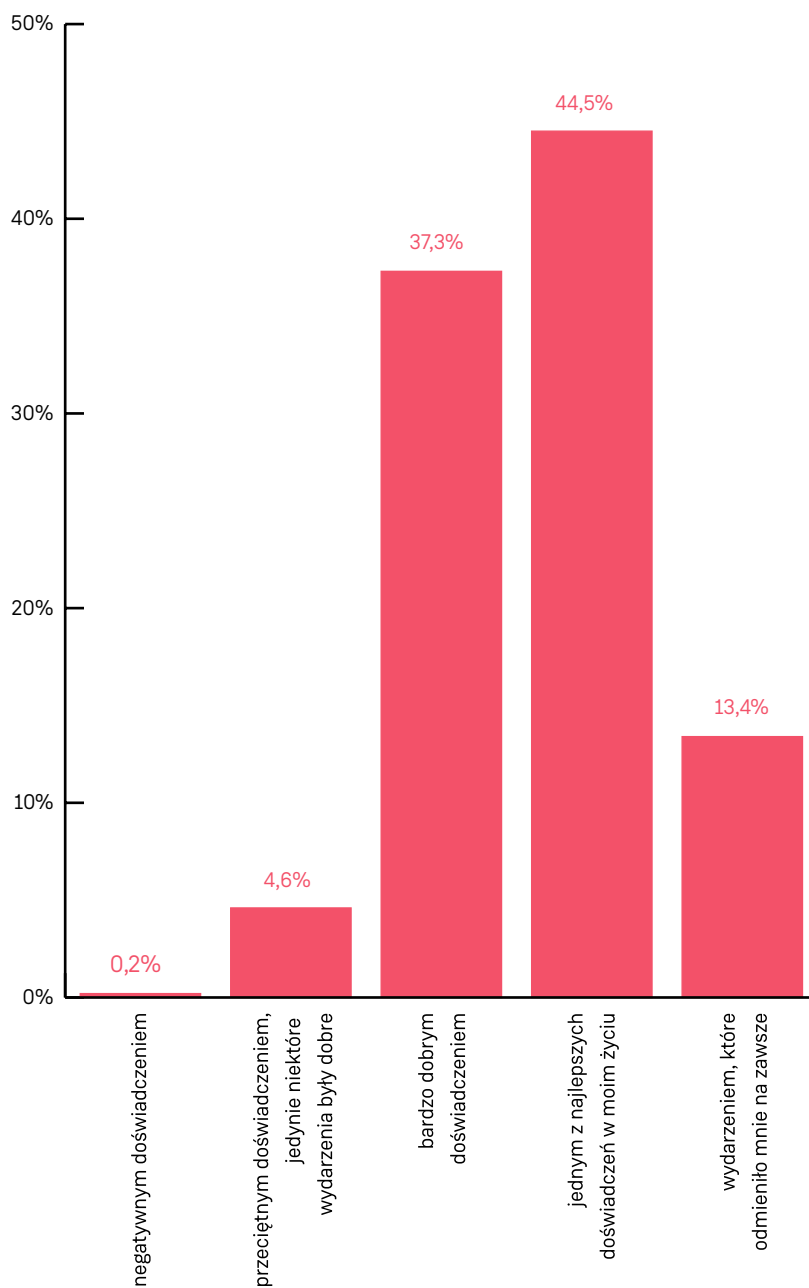
Wydawca: Narodowe Centrum Kultury

Narodowe Centrum Kultury wydało publikację, której podstawą były wyniki dwóch badań socjologicznych, przeprowadzonych na okoliczność organizacji przez Polskę Światowych Dni Młodzieży (ŚDM) w lipcu 2016 roku. Stano-
wi ona kompleksowe opracowanie, łączące różne perspektywy badawcze.

Pierwsze badanie zrealizowało Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, które otrzymało dotację z programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Obserwatorium Kultury”, w ramach której zrealizowało projekt pod nazwą „Światowe Dni Młodzieży 2016 jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny”. Pomysłodawcami drugiego badania były Narodowe Centrum Kultury oraz Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, które zainicjowały projekt badawczy pod nazwą „Odbiór Światowych Dni Młodzieży i jego kulturowe konteksty. Projekt badania uczestników Światowych Dni Młodzieży Kraków 2016” zrealizowany został przez Fundację PAIDEIA, przy współpracy Instytutu Adama Mickiewicza.

Publikacja została pomyślana tak, aby czytelnik, także ten zupełnie niezaznajomiony z tematyką ŚDM, mógł poznać ich historię od momentu zainicjowania przez papieża Polaka do dzisiaj, a przechodząc na grunt polski, przyrzeć się ich stronie organizacyjnej, angażującej stronę rządową, pozarządową i prywatną w celu jak najlepszego przygotowania tego wydarzenia oraz zaprezentowania Polski zagranicznym pielgrzymom. W publikacji nie brakuje portretu kulturowo-religijnego pielgrzymów, a także odpowiedzi na pytanie o postrzeganie Polski i naszej kultury przez gości z zagranicy (zarówno przed, jak i po wizycie w Polsce) oraz próby odpowiedzi na pytanie o źródła niespotykanego zaangażowania wolontariuszy polskich i zagranicznych w organizację tego ogromnego przedsięwzięcia.

Publikacja w wersji elektronicznej jest dostępna na stronie nck.pl/badania

PROCENTOWY ROZKŁAD ODPOWIEDZI NA PYTANIE O TO,
JAKIM DOŚWIADCZENIEM BYŁ UDZIAŁ W ŚDM

2.

NOWY SŁOWNIK POLITYKI KULTURALNEJ

SZLAKI KULTUROWE

W Polsce jest obecnie co najmniej 600 szlaków kulturowych, które mają bardzo różny charakter. Obok szlaków łączących obiekty zabytkowe, takie jak kościoły czy zamki (Szlak Orlich Gniazd, Szlak Kościołów Drewnianych Wokół Puszczy Zielonka), można znaleźć szlaki oparte na folklorze (Mazowiecki Szlak Tradycji), tradycjach rzemieślniczych (Szlak Żelaza i Kowalskich Tradycji), legendach i mitach (Mityczny Wrocław) oraz kuchni regionalnej (Lubuski Szlak Wina i Miodu).

Szlak kulturowy należy traktować jako odrębną całość. Nie stanowi prostej sumy obiektów wchodzących w jego skład. Do dobrego funkcjonowania szlaku niezbędne jest wskazanie podmiotu zarządzającego, opracowanie strategii zarządzania, zadbanie o dobrą identyfikację wizualną, współpraca z władzami samorządowymi, animowanie społeczności szlakowej (zarówno społeczności lokalnej, jak i turystów). Tak rozumiany szlak kulturowy staje się medium zmian w kulturze.

Pełna lista szlaków kulturowych zidentyfikowanych przez krakowski zespół badaczy dostępna jest w Internecie (<http://www.szlaki.sgpm.krakow.pl/>). Szlaki zostały opisane przy pomocy zestawu cech, który można uznać za „minimum” definiujące je:

- nazwa szlaku;
- województwa, przez których teren przebiega;
- znajdujące się na nim miejsca/obiekty;
- opis tematyzacji;
- podmiot zarządzający;
- strona www;
- informacja, czy szlak wyposażony jest w infrastrukturę turystyczną.

Ciekawym kontekstem dla tematyki szlaków kulturowych są badania niemieckich ekonomistów. Wynika z nich, że w przypadku listy światowego dziedzictwa UNESCO najczęściej na posługiwaniu się „marką” światowego dziedzictwa UNESCO zyskują te obiekty, które najczęściej robią dla budowania tej „marki”. Współpraca procentuje.

Opracowano na podstawie: *Szlaki kulturowe jako medium zmian w kulturze*, red. E. Bogacz-Wojtanowska, Ł. Gawęł i A. Góral, SGI PM, Kraków 2016; D. Wuepper, M. Patry, *The World Heritage list: Which sites promote the brand? A big data spatial econometric approach*, „Journal of Cultural Economics” 40(1), s. 1–21.

3.

POLSKIE RAPORTY

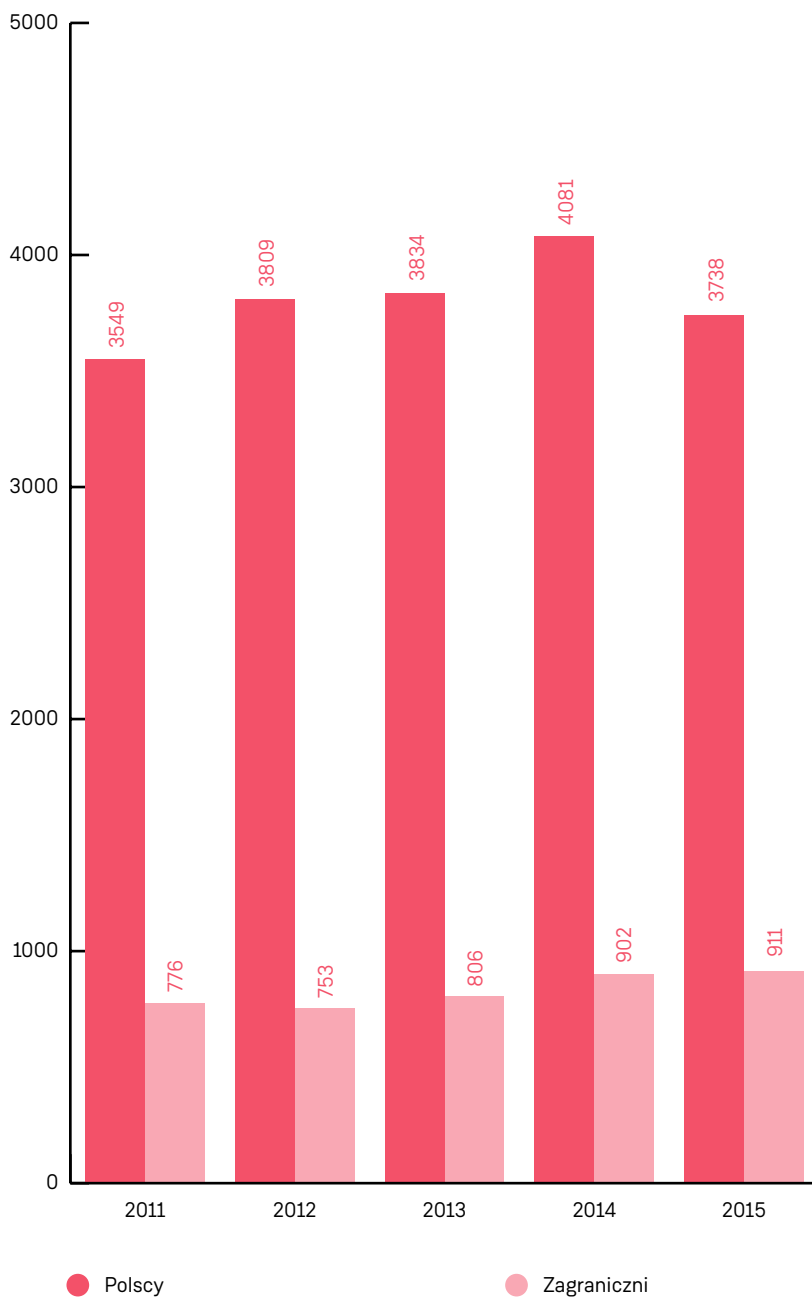
PORTAL MODEOR.PL

Zrzeszenie Filharmonii Polskich

Portal Modeor.pl to wynik projektu „Modele orkiestr polskich”, w ramach którego zbierano informacje na temat działalności statutowej i finansowania polskich orkiestr. Opracowano bazy danych, które następnie udostępniono w formie tabel porównawczych, przedstawiających materiał z lat 2011–2015. Prezentowany na stronie materiał pozwala na porównywanie ze sobą różnego rodzaju informacji w poszczególnych latach. Dostępnych jest w sumie 29 zestawień dotyczących m.in. średnich wynagrodzeń pracowników artystycznych, nagrań i rejestracji koncertów, listy zespołów artystycznych czy kosztów działalności statutowej.

Baza danych stworzona na potrzeby strony internetowej przedstawia statystykę dotyczącą 24 instytucji, dla których organizatorami są MKiDN, samorządy wojewódzkie i miejskie. Zostały w nich zawarte informacje m.in. na temat pracowników – liczby etatów czy formy zatrudnienia, a także czasu pracy muzyków czy ich wynagrodzeń. Okazuje się, że niespełna ¼ etatów w instytucjach to etaty artystyczne. Administracja stanowi tylko 28%. Rośnie także liczba etatów w orkiestrach – w 2011 roku było to w sumie 1491 etatów, podczas gdy w 2015 już 1556. Ponadto przedstawiono dane dotyczące instytucji i ich działalności – ilości koncertów lub nagrań, wydatków i przychodów z podziałem na źródła finansowania. Zespoły artystyczne zagrały w 2015 roku w sumie 1694 koncerty, z czego przeważającą liczbę we własnej siedzibie. Poza nią łącznie było to 412 koncertów (w kraju i za granicą). Dostępne są również dane opisujące uczestnictwo w kulturze, tj. frekwencję łączną czy średnią ilość osób na koncert – w 2015 roku polskich orkiestr słuchało prawie 2,45 mln osób.

ILOŚĆ ARTYSTÓW ZAPROSZONYCH DO UDZIAŁU W KONCERTACH
W POSZCZEGÓLNYCH LATACH (BEZ MUZYKÓW DOANGAŻOWANYCH
DO ZESPOŁU)

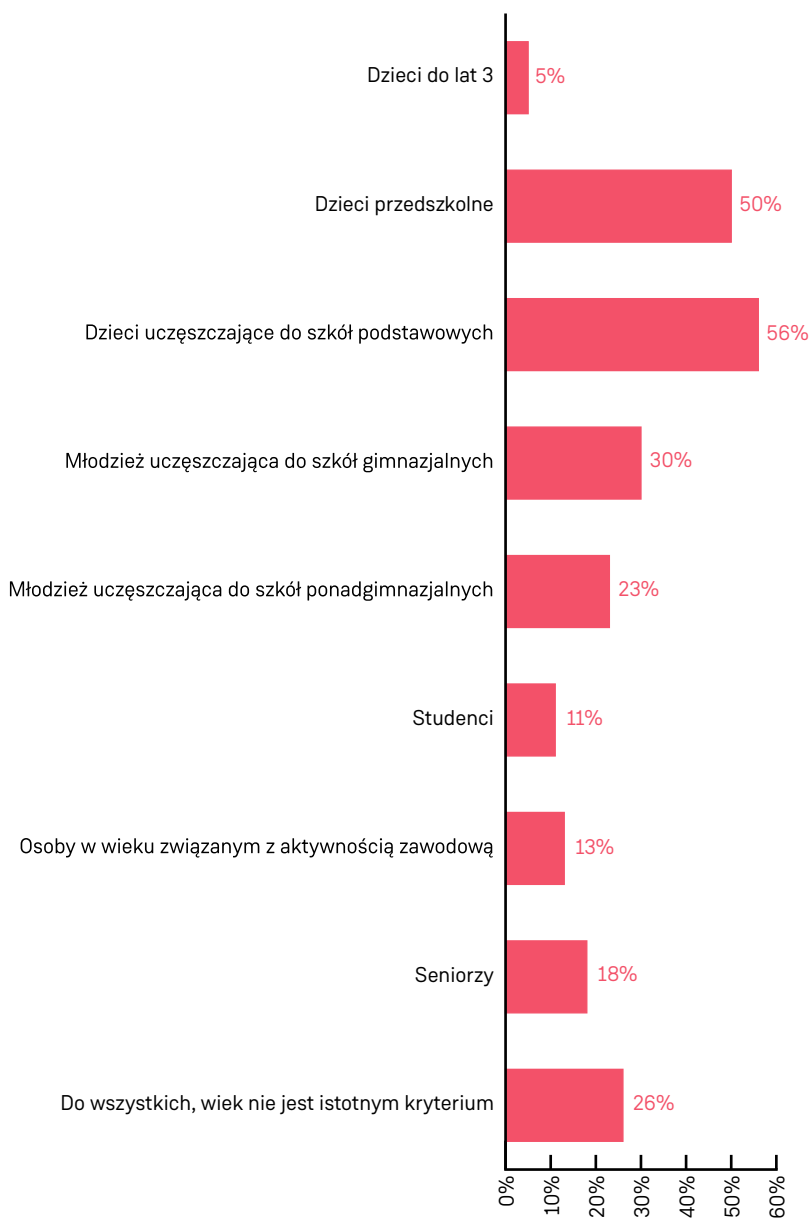
BARDZO MŁODA KULTURA. RAPORTY WOJEWÓDZKIE O AKTUALNYM STANIE EDUKACJI KULTUROWEJ

Program „Bardzo Młoda Kultura”, realizowany w latach 2016–2018, ma na celu wzmocnienie edukacyjnego potencjału kultury poprzez wspieranie nauczycieli i animatorów kultury oraz odbiorców działań z zakresu edukacji kulturowej. W każdym z województw przeprowadzono niezależne prace badawcze oparte na ogólnych ustaleniach programu w celu dostosowania adekwatnego wsparcia. Raporty wojewódzkie opisują mocne i słabe strony edukacji kulturowej oraz szanse i zagrożenia dla rozwoju tego obszaru w regionach. Część z przedstawionych ustaleń badawczych jest wspólna dla całego kraju i wspólnie charakteryzuje aktualną sytuację edukacji kulturowej w Polsce.

Według badaczy z Małopolskiego Instytutu Kultury, politycy, praktycy i teoretycy edukacji kulturowej aktualnie rozumieją ją trzelementowo: jako edukację przygotowującą do odbioru sztuki, edukację artystyczną oraz animację kulturową łączącą się z rozwojem kompetencji społecznych i krytycznych. Takie ujęcie edukacji kulturowej zawiera w sobie działania prowadzone w różnych sektorach przez szkoły i przedszkola, instytucje kultury, organizacje pozarządowe i inne organizacje. Wśród osób zajmujących się edukacją kulturową w Polsce największą grupę stanowią nauczycielki, pracownicy kultury oraz lokalni aktywiści.

Z lektury raportów wojewódzkich wynika, że przedsięwzięcia z zakresu edukacji kulturowej są adresowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży szkolnej. W związku z tym postulowane jest wspieranie rozwoju kompetencji nauczycieli i nauczycielek jako osób w pierwszej kolejności zaangażowanych w edukację kulturową. W województwie śląskim w bieżącym roku zrealizowane zostanie badanie „W poszukiwaniu modeli edukacji kulturowej w szkolnej przestrzeni edukacji formalnej”, służące rozpoznaniu warunków sprzyjających realizacji międzysektorowej edukacji kulturowej, aby w przyszłości móc je efektywnie modelować i wspierać. Oprócz dzieci i młodzieży szkolnej, seniorzy są kolejną najistotniejszą kategorią wiekową, do której adresowana jest oferta edukacyjna (Uniwersytety Trzeciego Wieku, Dyskusyjne Kluby Książki). Autorzy raportów zwracają uwagę, że osoby dorosłe w wieku produkcyjnym

GRUPA DOCELOWA PROWADZONYCH DZIAŁAŃ EDUKACJI KULTUROWEJ
WEDŁUG ODPOWIEDZI ANKIETOWANYCH W WOJEWÓDZTWIE
MAŁOPOLSKIM (ODSETEK ODPOWIEDZI, ANKIETOWANI MOGLI WYBRAĆ
KILKA ODPOWIEDZI, N=302)

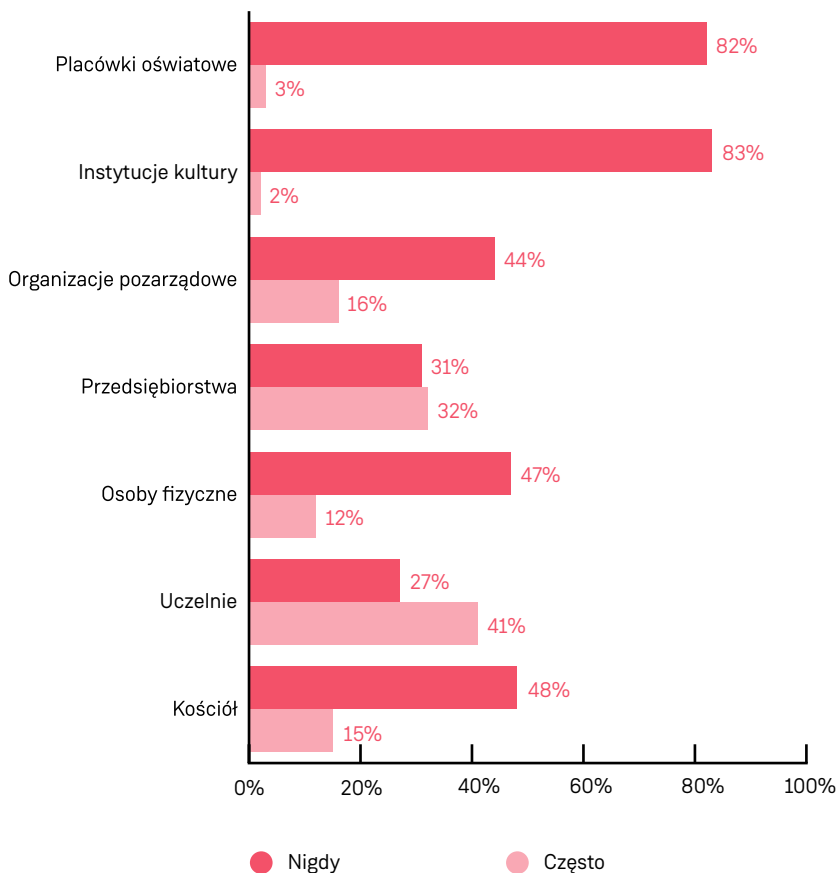
są kategorią wiekową stosunkowo najmniej zaangażowaną w edukację kulturową. Bariery w uczestnictwie można podzielić na kategorie z obszaru motywacji i samoświadomości oraz ograniczeń czasowych i finansowych. Wśród adresatów działań stosunkowo niski odsetek stanowią grupy szczególne, takie jak niepełnosprawni czy mniejszości etniczne.

W kilku raportach zwraca się uwagę na częsty, aczkolwiek ograniczony wymiar współpracy międzysektorowej instytucji kultury z placówkami oświatowymi. Kontakty te określane są jako doraźne i mało angażujące (np. wyjście uczniów do teatru), bez zorientowania na tworzenie bardziej skomplikowanych i długofalowych projektów. Według przeprowadzonych badań, na poziomie regionalnym brakuje organów pośredniczących, mogących inicjować i koordynować współpracę między instytucjami kultury, placówkami edukacyjnymi oraz samorządem, a także służyć jako platforma integracji środowiska edukatorów kulturowych. W wyniku tego wymiana doświadczeń pomiędzy praktykami i przedstawicielami różnych sfer społecznych nie jest efektem działania strategicznego, lecz spontanicznej aktywności części podmiotów i organizatorów kultury. Edukatorzy i animatorzy stanowią grupę o silnym etosie zawodowym, zaangażowaną w realizowanie swojej misji społecznej. W związku z tym część działań edukacyjnych to spontaniczne działania oddolne.

Za największą słabość edukacji kulturowej, szczególnie w trzecim sektorze, uważa się grantowy systemem finansowania, niedostosowany do potrzeb podmiotów realizujących działania. Organizacje borykają się z trudnościami w zdobywaniu i rozdysponowaniu środków publicznych, są zmuszone do ciągłego przygotowywania projektów pod kątem konkursów grantowych i nie mogą prowadzić długofalowych projektów wymagających stabilności finansowania.

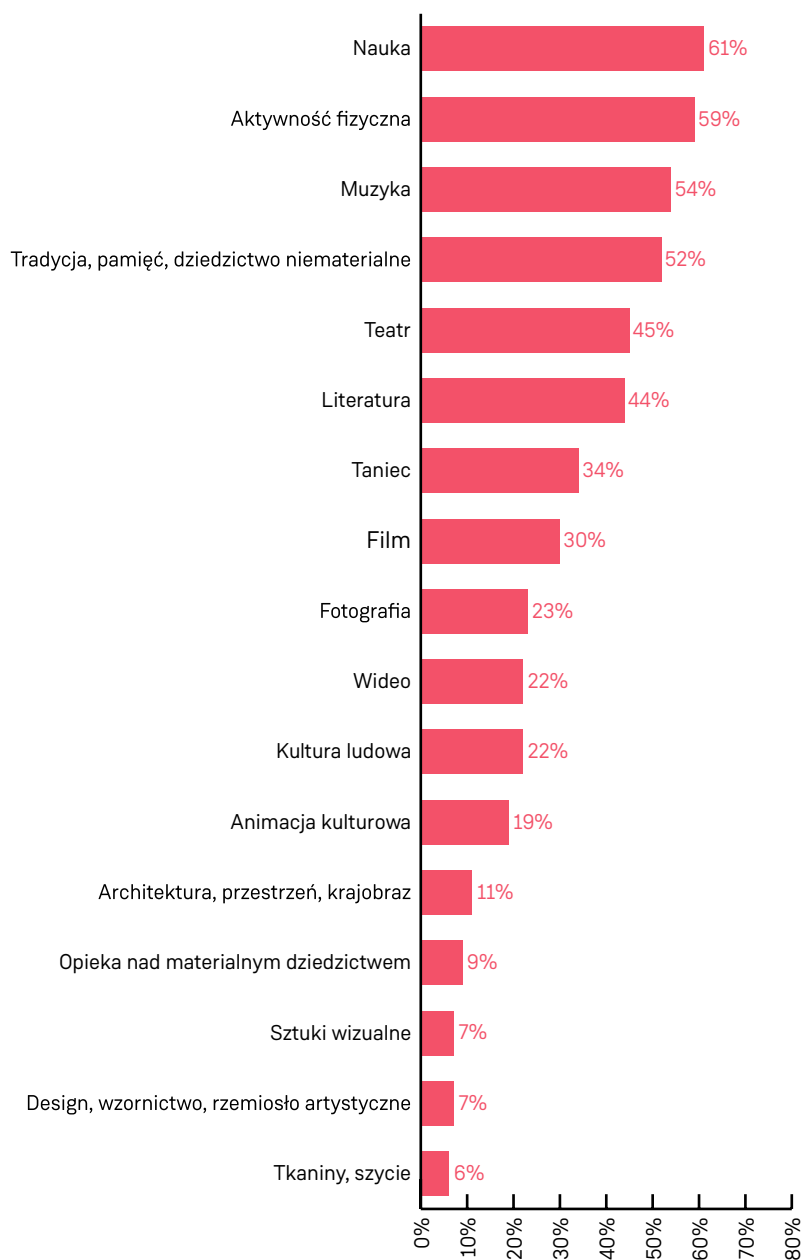
Badacze z Wrocławia sugerują potrzebę edukowania samorządowców w celu przezwyciężania ich barier świadomościowych w rozumieniu funkcji kultury. Jako przykłady dewaluowania roli edukacji kulturowej opisywane są praktyki traktowania lokalnych instytucji kultury jako narzędzi promocji samorządu i wyznaczania im zadań przekraczających ich kompetencje (oprócz promocji, także działania w obszarze turystyki i sportu). Domy kultury są zmuszane do organizowania bardzo kosztownych imprez masowych. Ponadto wśród samorządowców ciągle można spotkać się z przeświadczeniem, że działania kulturalne i artystyczne powinny przynosić zyski lub co najmniej nie generować kosztów.

ODSETEK ODPOWIEDZI ANKIETOWANYCH W WOJEWÓDZTWIE
MAŁOPOLSKIM NA PYTANIE „Z JAKIMI PARTNERAMI WSPÓŁPRACOWAŁ
PANI/PANA PODMIOT PRZY OKAZJI DZIAŁAŃ Z ZAKRESU EDUKACJI
KULTUROWEJ W OSTATNICH 3 LATACH?” (N=302)

Podmioty działające w sferze edukacji kulturowej prowadzą przede wszystkim zajęcia szkolne dla dzieci i młodzieży oraz zajęcia muzyczne, teatralne i zajęcia związane z tradycją i dziedzictwem narodowym. Rozwój edukacji kulturowej w regionach utrudnia brak lub ograniczone zdiagnozowanie lokalnych potrzeb. Dotychczasowe opracowania koncentrowały się na roli edukatorów i animatorów kultury, stąd potrzeba zbadania motywacji aktualnych i potencjalnych odbiorców kultury dla doboru odpowiednich metod do konkretnych działań edukacyjnych oraz lepszej komunikacji między podmiotami je realizującymi.

ODSETEK REALIZOWANYCH PRZEZ MIEJSCA PRACY ANKIETOWANYCH
OBSZARÓW DZIAŁAŃ EDUKACJI KULTUROWEJ W WOJEWÓDZTWIE
DOLNOŚLĄSKIM (ANKIETOWANI MOGLI WYBRAĆ PO KILKA ODPOWIEDZI,
N=515)

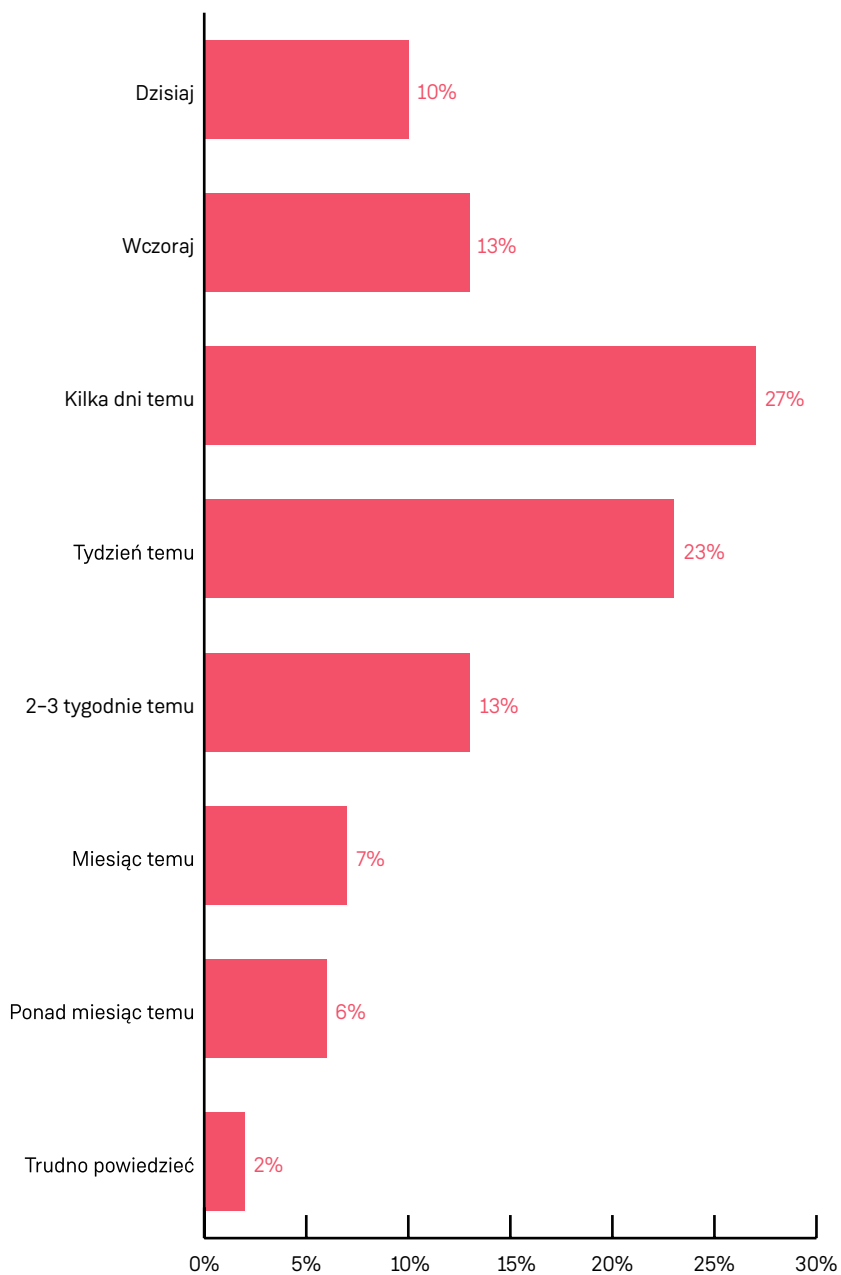
BADANIE PUBLICZNOŚCI WARSZAWSKICH INSTYTUCJI KULTURY

Kantar Millward Brown

Warszawski urząd miasta zlecił badania uczestników wydarzeń w stołecznych instytucjach kultury. Analiza dotyczyła nie tylko instytucji w rozumieniu ustawy, ale także np. Centrum Nauki Kopernik czy zoo. Główną część badania stanowiły ankiety przeprowadzone na próbie ponad 5000 osób. Badano między innymi motywacje i źródła informacji o wydarzeniach, a także przekrój społeczno-demograficzny osób uczestniczących w poszczególnych wydarzeniach. Okazało się, że warszawską publiczność stanowią w większości kobiety, osoby z wyższym wykształceniem, przedstawiciele wolnych zawodów, single. Najchętniej wybieraną formą spędzania czasu wolnego wśród warszawiaków jest przebywanie ze znajomymi i rodziną w domu. Kiedy chodzi jednak o uczestnictwo w kulturze (w raporcie rozumianym jako przebywanie w instytucjach kultury), badani najczęściej wskazywali teatry – 65% respondentów było na spektaklu w przeciągu 12 miesięcy. Osoby spoza Warszawy najchętniej odwiedzały wystawy i muzea (31%) oraz uczestniczyły w koncertach (28%). Stanowią one ponad 1/5 warszawskiej publiczności.

Ciekawym aspektem badań była także analiza sieci pomiędzy instytucjami. Respondentów pytano, jakie inne instytucje kultury odwiedzają i na tej podstawie stwierdzono, że wiele z nich „przekazuje” swoją publiczność innym. Współodwiedzanie zostało przedstawione w formie grafu, na którym uwzględniono co najmniej 20% przepływy widowni. W szczególny sposób na przedstawionej „mapie” wyróżnia się Muzeum Sztuki Nowoczesnej, które „przekazuje” swoją widownię do 7 innych instytucji oraz Stadion Narodowy, który skupia publiczność z 7 innych miejsc (w tym MSN). Najróżnorodniejsze i najgęstsze skupienie uczestników występuje jednak w warszawskim zoo i Centrum Nauki Kopernik.

KIEDY PODJĄŁ(ĘŁA) PAN(I) DECYZJĘ, ŻEBY DZISIAJ TU PRZYJŚĆ?
(N=5098)

WIZUALNE NIEWIDZIALNE. SZTUKI WIZUALNE W POLSCE. STAN, ROLA I ZNACZENIE

Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Instytut Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej

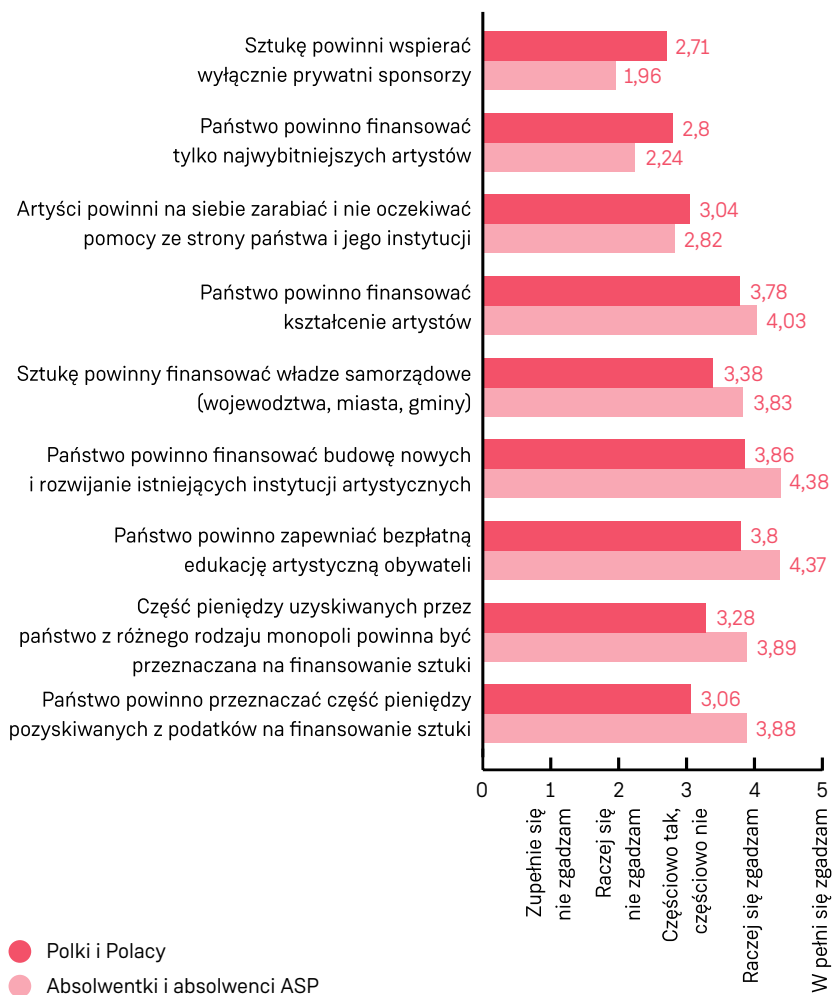
Projekt „Wizualne niewidzialne”, efekt współpracy badaczy z trzech różnych instytucji, miał umożliwić zrekonstruowanie statusu sztuk wizualnych we współczesnej Polsce. Pytania, na które poszukiwano odpowiedzi, dotyczyły tego, czym jest sztuka i sztuki wizualne, w jakim stopniu są one obecne w prasie i w życiu codziennym oraz jaka jest rola i postrzegane funkcje sztuki. Kolejne pytania badawcze odnosiły się do sytuacji artystów i artystek w Polsce, ich problemów i dostępnych możliwości. Interdyscyplinarny zespół badawczy postawił również pytanie o to, kto tworzy świat sztuki i jakie hierarchie w nim obowiązują.

Badanie składało się z pięciu etapów: analizy polskich raportów z badań nad sztuką (*desk research*), ilościowo-jakościowej analizy zawartości przekazów prasowych, sondażu na reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców Polski, sondażu wśród absolwentów uczelni artystycznych oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych z artyst(k)ami, przedstawiciel(k)ami świata sztuki oraz decydent(k)ami. Rezultatem każdego z wymienionych etapów jest oddzielny raport. W osobnej publikacji zebrano również ogólne wnioski, czyli dziesięć tez dotyczących sztuk wizualnych w Polsce:

1. Sztuki nie da się zdefiniować, ale raczej wiemy, co nią jest, co zaś nie.
2. Sztuka jest zjawiskiem społecznym o kłopotliwym statusie, jednocześnie czymś marginalnym i doniosłym.
3. Sztuka posiada nadal zdolność dystynktywną, ale istnieją kategorie jednostek, które jej umykają.
4. Polacy lubią sztukę budzącą pozytywne odczucia, urefleksyjniającą, estetyczną.
5. Artyści i odbiorcy odmiennie postrzegają zjawiska artystyczne.
6. Pole sztuk wizualnych jest ogromnie zróżnicowane, zaś część przecinających je różnic ma charakter nierówności.
7. Podstawowy problem, z jakim borykają się artyści w Polsce, to nie tyle ubóstwo, co raczej brak poczucia bezpieczeństwa egzystencjalnego.

8. Rynek sztuki w Polsce nie tyle nie istnieje, co raczej najczęściej objawia się w najprostszej do pomyślenia postaci, jaką jest bezpośrednia transakcja pomiędzy odbiorcą i nabywcą, z całkowitym pominięciem jakichkolwiek pośredników.
9. Sztuka zajmuje centralną pozycję w tożsamości artystów.
10. Podstawowym czynnikiem ograniczającym rozwój sztuki, w tym poprawę sytuacji artystów, jest niski poziom edukacji artystycznej oraz zaspokojenia przez Polaków podstawowych potrzeb egzystencjalnych.

OPINIE NA TEMAT FINANSOWANIA SZTUKI WŚRÓD OSÓB, KTÓRE
UKOŃCZYŁY ASP (N=318) ORAZ WŚRÓD ODBIORCÓW (N=930) – RÓŻNICA
ŚREDNICH WYNIKÓW

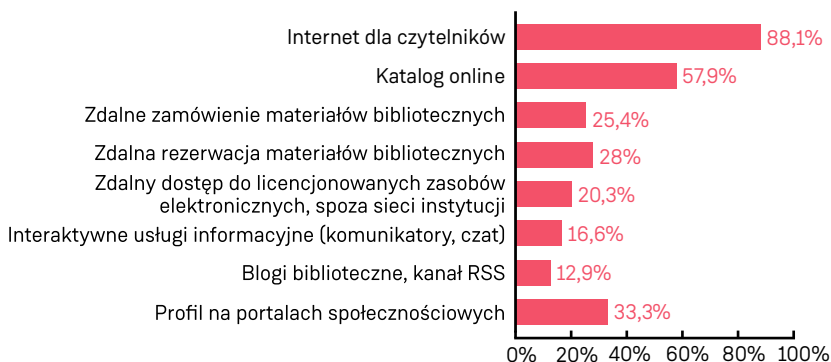
STAN BIBLIOTEK W POLSCE W 2015 ROKU

Barbara Budzyńska, Małgorzata Jezierska (Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej)

Na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego zebranych z blisko 10 tysięcy placówek bibliotecznych opracowano raport o stanie bibliotek w Polsce w 2015 roku. Publikacja omawia w sposób szczegółowy czytelnictwo, zatrudnienie, dostępność placówek w kontekście ilości dni pracy w tygodniu oraz problemy związane z poszczególnymi dziedzinami działalności bibliotek.

Na pierwszy plan w raporcie wysuwa się kwestia informatyzacji bibliotek. Choć prawie 94% bibliotek publicznych posiada komputery, to często brak im strony www (72,5% bibliotek posiada taką stronę) czy bibliotecznych programów komputerowych (niewiele ponad ¼ placówek posiadających komputery używa takie programy), a tylko 57,9% placówek udostępnia swój katalog online. Jednocześnie w porównaniu z poprzednimi latami wzrosła liczba bibliotek oferujących czytelnikom korzystanie z komputerów z dostępem do Internetu (87,6% w 2014 r. i 88,1% w 2015). Autorki konstatują jednak, że mimo „statystycznego nasycenia” placówek komputerami, zbyt wolno wprowadza się nowe technologie, co ma niekorzystny wpływ na różne sfery działalności bibliotek. Prawie 30% bibliotek publicznych nie nadąża za zmianami dotyczącymi cyfryzacji, nowych oprogramowań czy usług elektronicznych.

WYBRANE USŁUGI ELEKTRONICZNE BIBLIOTEK (ODSETEK BIBLIOTEK, KTÓRE DANA USŁUGĘ REALIZUJĄ) W 2015 R. (N=8050)

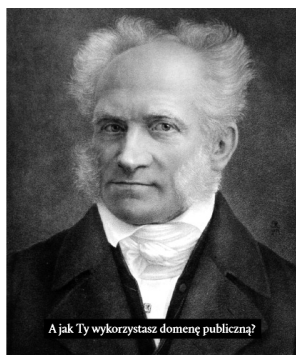

NOWE MEDIA, TECHNOLOGIE I OTWARTOŚĆ W INSTYTUCJACH KULTURY

Karina Rojek, Sławomir Czarnecki, Aleksandra Janus, Kamil Śliwowski,
Łukasz Maźnica, Magdalena Laine-Zamoyska (Instytut Kultury Miejskiej)

Publikacja stanowi podsumowanie projektu Instytutu Kultury Miejskiej w Gdańsku „Pracownia Nowych Mediów”. Bezpośrednim impulsem do jej stworzenia stało się pytanie o to, co stanie się, gdy użytkownik zostanie zachęcony do korzystania z nowych technologii. Odpowiedź na to pytanie stanowią dwie części niniejszej publikacji. Pierwsza – teoretyczna – zawiera rozważania na temat kondycji instytucji publicznych w Polsce w kontekście upowszechniania swoich zbiorów i edukacji kulturalnej, druga natomiast zawiera przykłady implementacji nowych mediów i technologii w gdańskich instytucjach kultury. Forma krótkich wywiadów pozwala przedstawić przykłady otwartości instytucji na swoich odbiorców w różnorodnym kontekście. Chodzi bowiem nie tylko o digitalizację zbiorów, ale także o upowszechnienie ich w przestrzeni wirtualnej, promocję korzystania z zasobów (a zatem i samej kultury), zmianę formy kontaktu z odbiorcą, dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób z niepełnosprawnościami czy udostępnianie zbiorów na zasadach licencji otwartej. Ponadto w części teoretycznej przedstawiono korzyści wynikające z powiązań sektora kreatywnego z instytucjami kulturalnymi, a także wskazówki dotyczące tworzenia cyfrowych projektów. Publikacja pokazuje, że dobrze stworzony projekt udostępniania zasobów – zwłaszcza na wolnych licencjach – wcale nie zmniejsza zainteresowania i zaangażowania odbiorców.

Mem Joanna Michniewska, 2016,
źródło: Artur Schopenhauer, XIX wiek,
fotografia ze zbiorów PAN BG

VARIA O INSPIRACJACH. REKOMENDACJE DLA BIBLIOTEK

Maria Cibicka, Marta Kostecka, Dagna Kruszevska-Mach (LABiB Biblioteka Cyfrowy Świat)

„Varia o inspiracjach” to wybór rekomendacji z portalu labib.pl zrzeszającego bibliotekarzy i sympatyków bibliotek. Publikacja zawiera zbiór doświadczeń i praktyk mogących wspierać działalność tych instytucji jako lokalnych centrów kulturotwórczych oraz zachęca do współtworzenia sieci współpracy bibliotekarek i bibliotekarzy.

Publikacja stanowi źródło inspiracji do pracy w wyróżnionych sferach problemowych. Sposoby współpracy z osobami niepełnosprawnymi opisane są na przykładzie zajęć z tworzenia książek posiadających elementy dotykowe, które były realizowane w bibliotece w Lublinie. W dziale dotyczącym aktywności obywatelskiej omawiane są sposoby wspierania mieszkańców w działaniach na rzecz swojej społeczności, m.in. w ramach budżetu obywatelskiego. Inspiracje dotyczące edukacji wielokulturowej są zorientowane na przełamywanie stereotypów, na przykład poprzez organizowanie spotkań w ramach „Żywej biblioteki”. W dziale edukacji finansowej pokazane są sposoby, w jakie biblioteki mogą rozpowszechniać wiedzę o przedsiębiorczości i oszczędzaniu oraz zachęcać do podejmowania działalności gospodarczej. W cyklu dotyczącym seniorów znajdują się artykuły zachęcające do aktywizacji starszych osób, natomiast w części poświęconej działaniom promocyjnym opisywane są dobre praktyki tworzenia identyfikacji wizualnej i skutecznej komunikacji w Internecie. W dziale dotyczącym nowych technologii przedstawione są sposoby ich wykorzystywania w pracy bibliotekarza, m.in. poprzez digitalizację dokumentów bibliotecznych czy tworzenie bibliotek cyfrowych.

„Zachęcam bibliotekarzy do organizowania działań wielokulturowych, bo są one niepowtarzalną szansą na integrację środowiska lokalnego. Ale zanim rozpoczniemy takie działania, musimy zdiagnozować społeczność. Bo żeby mówić o wielokulturowości — nie trzeba szukać obcokrajowców i migrantów. Warto znaleźć w naszym środowisku przedstawicieli mniejszości religijnych. Po II wojnie światowej Polacy zaczynali życie w nowych miejscach. Może warto poznać, gdzie żyli wcześniej, jakie mają tradycje. A może są wśród nas np. przedstawiciele mniejszości niemieckiej, która nie wyjechała po wojnie i warto zapytać o ich korzenie?” (s. 20)

DIGITALIZACJA, UDOSTĘPNIANIE I UPOWSZECHNIANIE ZASOBÓW KULTURY W DOŚWIADCZENIU TWÓRCÓW WYBRANYCH PORTALI INTERNETOWYCH W POLSCE

Mariusz Dziągiewski, Aldona Guzik (Małopolski Instytut Kultury)

Publikacja powstała w ramach II modułu badań realizowanych w ramach projektu „Cyfrowe praktyki i strategie upowszechniania odbioru dziedzictwa kulturowego w Polsce w latach 2004–2014”. Ich celem było określenie współczesnej rzeczywistości związanej z cyfryzacją dziedzictwa kultowego, widzianej przez pryzmat osób profesjonalnie lub półprofesjonalnie zajmujących się digitalizacją i upowszechnianiem zasobów na platformach internetowych. Przeprowadzono wywiady z przedstawicielami 11 polskich portali internetowych, którzy na co dzień zajmują się stroną merytoryczną digitalizacji (tj. podejmują decyzje w kwestiach strategicznych dotyczących digitalizacji, udostępniania i upowszechniania) lub techniczną (tj. znają i potrafią zastosować technologie pozwalające na cyfryzację obiektów).

Analizując rozmowy z badanymi, starano się oddać ich punkt widzenia na digitalizację i pochodne działań wchodzących w jej skład. Przede wszystkim zwraca uwagę wieloetapowość procesu digitalizacji, na który składa się nie tylko samo cyfrowe odwzorowanie obiektu, ale także decyzje merytoryczne czy administracyjne, jak również obróbka stworzonego pliku. W dalszej kolejności omówione zostaje udostępnianie zasobów na portalach instytucji i osób fizycznych – kwestie prawne, sposoby opisu przedmiotu i narracje dotyczące dobrych praktyk. Istotne jest także upowszechnianie zasobów, które często – choć nie zawsze – łączone jest z promocją danej instytucji. Badani nie obawiali się, że digitalizacja może odebrać odwiedzających, wręcz przeciwnie – zwracali uwagę, że zasoby cyfrowe mogą stać się magnesem przyciągającym coraz więcej zainteresowanych. Całość uzupełniona została o analizę szans i zagrożeń wynikających z digitalizacji (w tym coraz większe zainteresowanie digitalizacją w ramach plusów czy nienadążanie za rozwojem technologii jako minus), a także rekomendacje mogące służyć decydentom w kwestii polityki dotyczącej procesów cyfrowej archiwizacji.

DOŻYNKI 2016

Fundacja Ważka: Andrzej Białkowski, Anna Weronika Brzezińska, Marta Derejczyk, Karolina Dziubata, Damian Kasprzyk, Anna Kurpiel, Marta Marchowska, Ilona Majewska, Ewa Mielcarek, Joanna Paliwoda-Szumańska, Mikołaj Smykowski

Raport powstał jako konsekwencja projektu „Dożynki 2016 – wymiar lokalny i ponadregionalny”. W publikacji znajdziemy artykuły stworzone na podstawie badań jakościowych, wykonanych przez zespół Fundacji Ważka. Badacze odwiedzili w sumie sześć wsi – po dwie w każdym z województw: dolnośląskim, łódzkim i wielkopolskim, gdzie prowadzili wywiady, obserwacje oraz dokumentację fotograficzną. Uczestniczyli zarówno w samych obrzędach, jak i przygotowaniach do nich. Na tej podstawie stworzyli szereg tekstów, które można podzielić na dwa rodzaje: skoncentrowane wokół danego tematu oraz będące opisem przypadku konkretnej wsi. Pierwszy typ tekstów koncentruje się m.in. na tradycji dożynkowych „witaczy”, czyli chochołów stawianych przy wjeździe do wsi i zapraszających podróżnych do współuczestniczenia w święcie. Analizowane są ich formy, a także zakres tematyczny towarzyszących im haseł. Oprócz „witaczy” autorzy opisali także wieńce dożynkowe oraz przeanalizowali ścieranie się duchowych i świeckich wymiarów tego święta. Zwrócono bowiem uwagę, że niektóre wsie kładą szczególny nacisk na jedną z tych opcji, a także że wynikać to może z historii społeczności lokalnych, które organizują dożynki. W efekcie przedstawione w raporcie artykuły obrazują różnorodność obchodów świąt w ich współczesnym wymiarze, na który nakładają się lokalne tradycje, historia, ale także sytuacja ekonomiczna czy polityczna.

„Święto plonów jest zjawiskiem wielowymiarowym, aktualnym, żywym i niezwykle istotnym dla społeczności wiejskiej. Jego wieloaspektowość ujawnia się na różnych poziomach zależnie od rodzaju uroczystości w ogóle, ale też ich organizatora, programu i – co wydaje się najważniejsze – poziomu zaangażowania uczestników. Finalny kształt uroczystości zależy od wkładu różnych grup mieszkańców wsi – samorządów, instytucji kultury, przedstawicieli Kościoła, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych, wiejskich aktywistów, lokalnych grup działania, zespołów ludowych, a także kół gospodyń wiejskich.” (s. 7)

OCHOTNICZE STRAŻE POŻARNE – LOKALNE CENTRA KULTURY

Stowarzyszenie Klon/Jawor

Projekt badawczy dotyczący ochotniczych straży pożarnych miał dwa zasadnicze cele: opisanie sytuacji OSP w Polsce oraz scharakteryzowanie ich roli jako lokalnych centrów oddolnej aktywności kulturalnej. Aby odpowiedzieć na pytania o działalność OSP, w tym szczególnie ich aktywność w polu kultury, połączono metody ilościowe i jakościowe. W 2015 i w 2016 roku zrealizowano sondaże na losowych próbach 200 i 170 jednostek. Uzyskane wyniki porównano z analogicznymi badaniami z 2012 roku. Z kolei część jakościowa opierała się na badaniach terenowych w sześciu jednostkach ochotniczych straży pożarnych odznaczających się aktywnością w obszarze kultury.

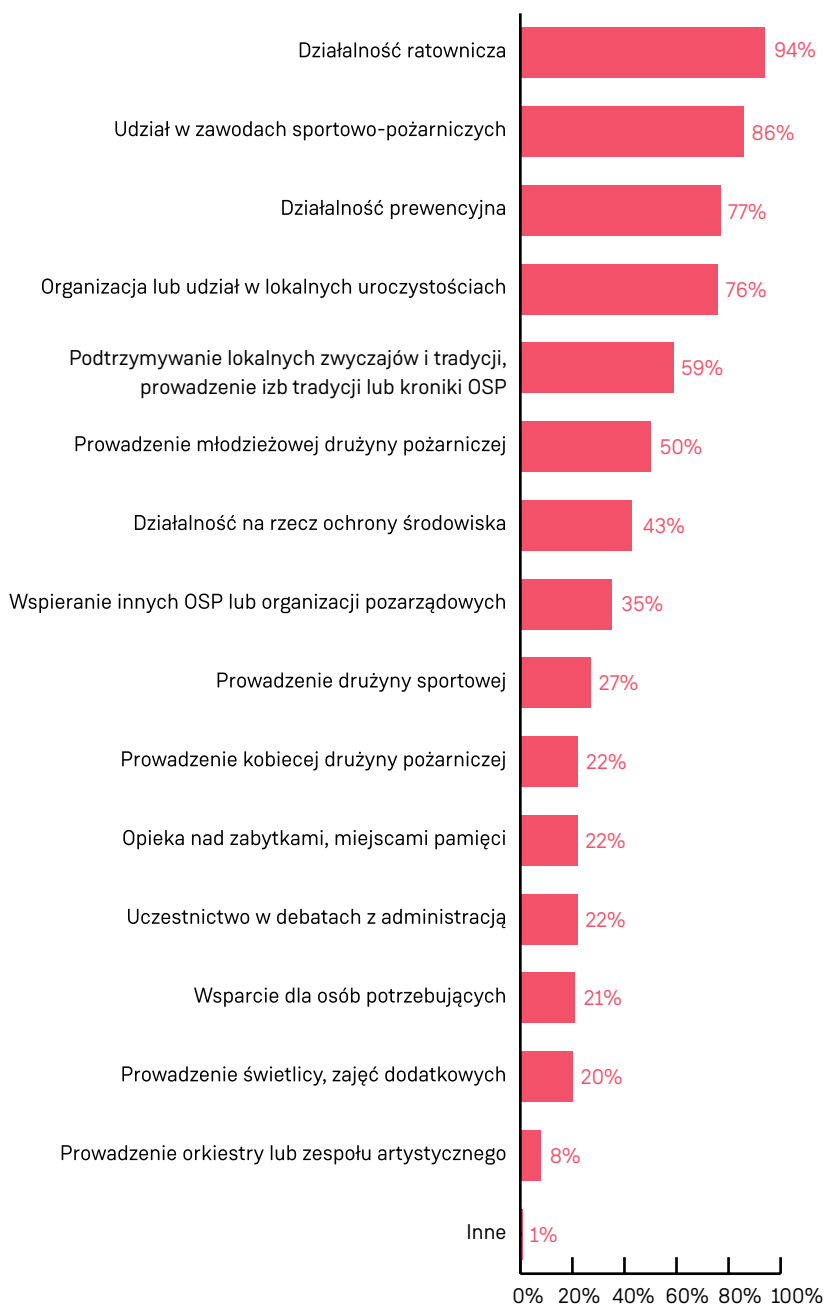
Zgromadzone dane wskazują, że coraz więcej OSP podejmuje działania, które wykraczają poza sferę ochrony przeciwpożarowej (63% jednostek w porównaniu do 44% z 2012 roku). Coraz większe znaczenie w ramach tychże aktywności zyskuje działalność kulturalna. Składają się na nią przede wszystkim: podtrzymywanie lokalnych tradycji, dbałość o miejscowe zabytki, prowadzenie świetlicy oraz orkiestry dętej. Co więcej, OSP pełnią ważną funkcję integracyjną dzięki temu, że dysponują remizą, chociaż jak zaznaczają autorzy:

„rola tego miejsca jest dziś mocno ograniczona w porównaniu do sytuacji sprzed 10–20 lat”

(s. 79)

To, co utrudnia angażowanie się ochotniczych straży pożarnych w rozwój społeczności i lokalnej kultury, to problemy ze zdobywaniem funduszy oraz brak osób gotowych do społecznej działalności.

DZIAŁANIA PROWADZONE PRZEZ OSP W LATACH 2015 (N=200) I 2016 (N=170)

DNA MIASTA. MIEJSKIE POLITYKI KULTURALNE 2016

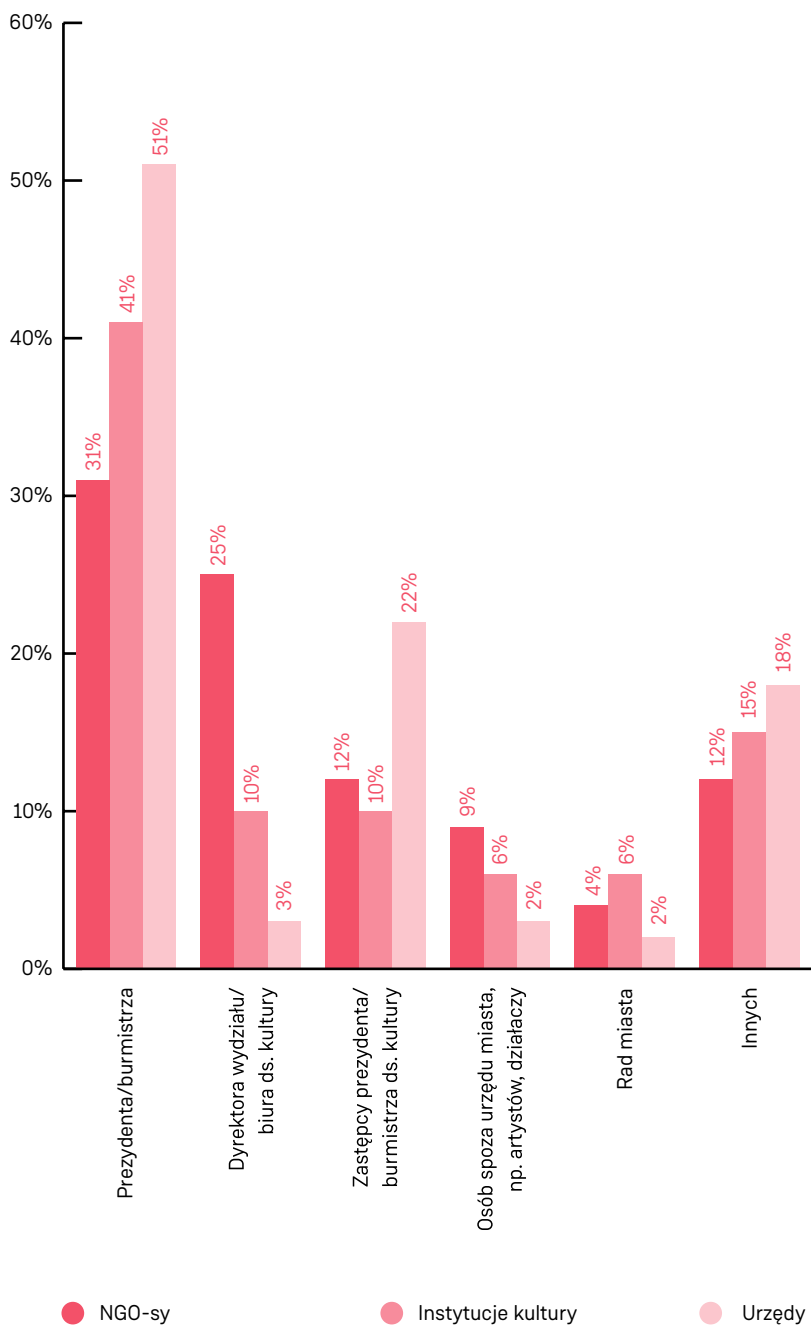
Artur Celiński, Jędrzej Burszta, Zofia Penza, Michał Sęk, Michał Wenzel
(Fundacja Res Publica im. Henryka Krzeczковского)

Autorzy wyznaczyli sobie cel zbadania stanu polityki kulturalnej w polskich miastach. Pytania, jakie stawiali, dotyczyły kwestii rozumienia roli kultury przez 3 grupy aktorów: władze samorządowe, instytucje kultury oraz organizacje pozarządowe. Kto powinien kształtować politykę kulturalną? Jaki jest jej cel? Czy należy po prostu spełniać potrzeby odbiorców, czy też je kształtować?

By odpowiedzieć na te pytania, autorzy przeprowadzili wywiady telefoniczne z każdą z trzech grup wspomnianych aktorów z 99 miast Polski. Ponadto prześledzono dokumenty dotyczące polityki kulturalnej, jeśli takie istniały, oraz dostępne dokumenty budżetowe i sprawozdania merytoryczne.

Jednym z wniosków jest cel edukacyjny i promocyjny kultury – ma kształcić mieszkańców i reklamować miasto. Jednocześnie polityka kulturalna miast jest dość pozytywnie oceniana przez respondentów, pomimo ograniczeń, które wyłaniają się z badań. Działacze NGO wskazują na przykład na faworyzowanie instytucji kultury lub poszczególnych organizacji, uniemożliwiając „wybicie się” mniejszym działaczom. Podkreślano także ograniczoną przepisami urzędniczą wizję kultury, której mała elastyczność może utrudniać działanie. Choć finansowanie kultury w miastach rośnie w porównaniu z poprzednimi latami, to – jak podkreślają autorzy – udział tego rodzaju wydatków w budżetach miast pozostaje mniej więcej na tym samym poziomie.

OD KOGO W NAJWIĘKSZYM STOPNIU ZALEŻY PROWADZENIE POLITYKI KULTURALNEJ MIASTA? (2015 R., N=244)

FINANSE KULTURY W LATACH 2007–2015

GUS

Główny Urząd Statystyczny zaprezentował pogłębioną analizę finansowania instytucji kultury w latach 2007–2015. Publikację rozpoczyna rozdział prezentujący podstawowe dane na temat publicznych instytucji kultury w Polsce: jest 926 muzeów, 177 teatrów i instytucji muzycznych, 4070 świetlic i domów kultury, 331 galerii, 444 kina oraz 8050 bibliotek działających na terenie Polski. Największą popularnością wśród wymienionych podmiotów cieszą się kina, które w 2015 r. zgromadziły ponad 45 mln widzów. W tym samym okresie wystawy czasowe w muzeach przyciągnęły 33,3 mln zwiedzających.

Drugi rozdział analizuje strukturę wydatków na kulturę. Trzy czwarte środków finansowych sektora pochodzi z dotacji publicznych. Dział *Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego* stanowi średnio 0,5% wydatków budżetu państwa (czyli ok. 1,965 mld zł w 2015 r.). Najwięcej pieniędzy przeznaczano na muzea (wzrost z poziomu 23,9% w 2007 r. do 28,8% w 2015 r.), centra sztuki i kultury (odpowiednio 9% i 11,6%). W badanym okresie zmalało finansowanie Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej (z 1,3% do 0,7% wydatków), domów i ośrodków kultury (z 0,8% do 0,3%), a także bibliotek (z 10,1% do 6%), jak również ochrony zabytków (z 13,4% do 6,9%). Wydatki z budżetu państwa na kulturę w latach 2007–2015 wyniosły łącznie 14,389 mld zł, a dysponentem ponad 84% tej sumy było MKiDN. Wydatki na kulturę stanowiły ponadto 5,8% budżetów województw, czyli 750,1 mln zł w omawianym okresie. Wojewodowie finansowali głównie działalność Urzędów Ochrony Zabytków (51% ogólnej kwoty) oraz ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami (39,3%). Opracowanie zawiera również analizę struktury wydatków gospodarstw domowych na kulturę, a także informacje dotyczące finansowania ze środków europejskich.

Dwa ostatnie rozdziały omawiają bilansowe wyniki finansowe instytucji kultury oraz wydatki na kulturę w Polsce na tle innych państw Unii Europejskiej. Autorzy zauważają, że europejska średnia finansowania sektora rekreacji, kultury i religii wynosi 1,1% PKB, zatem polski poziom wydatków (1,2%) nie odbiega od norm UE. Wydatki na kulturę stanowią ponadto 4,7% budżetów polskich gospodarstw domowych, przewyższając średnią UE o 1 punkt procentowy.

4.

DZIEDZICTWO I PAMIĘĆ

MUZEA W POLSCE

NIMOZ

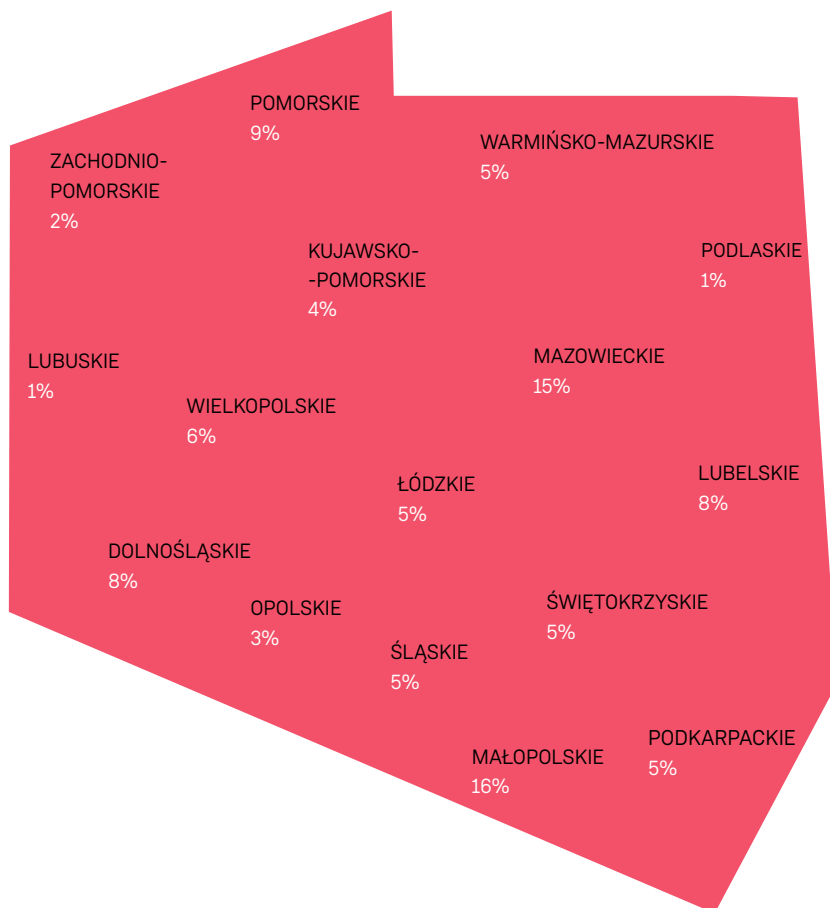
Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów przedstawił pierwsze podsumowanie projektu „Statystyka muzeów” (2013–2015), zapoczątkowanego w końcu 2013 r. we współpracy z MKiDN. Publikację podzielono na pięć rozdziałów, poruszających kolejno następujące kwestie: aktywność naukową i edukacyjną, działalność wystawienniczą, zarządzanie zbiorami, bezpieczeństwo i infrastrukturę oraz społeczno-ekonomiczne aspekty funkcjonowania muzeów.

W 2015 r. w co drugim (48%) z muzeów biorących udział w projekcie organizowano wydarzenia naukowe, z których zdecydowaną większość stanowiły konferencje (42%) i prelekcje (33%). Najpopularniejszą z kolei kategorię działań edukacyjnych stanowiły lekcje muzealne i warsztaty, prowadzone odpowiednio przez 82% i 70% ankietowanych instytucji. Badanie wykazało, że ogólna aktywność popularyzacyjna muzeów spadała między rokiem 2014 a 2015, wzrastając jedynie w części placówek. Największą liczbę zwiedzających w przeliczeniu na jedną instytucję odnotowano w województwach: małopolskim (ponad 83 tys.), mazowieckim (ponad 62 tys.) i śląskim (przeszło 61 tys.).

Autorzy opracowania odnotowali znaczący wzrost liczby nowych oraz modernizowanych ekspozycji stałych w latach 2010–2015, co spowodowane było dostępem do różnorodnych funduszy pomocowych. W rozdziale dotyczącym muzealiów podniesiono kwestię trudności w określeniu rzeczywistej liczby obiektów przechowywanych w danym muzeum, z powodu specyfiki systemu inwentaryzowania oraz charakteru zbiorów (np. kolekcje archeologiczne). W 2015 r. niemal 90% instytucji zadeklarowało powiększenie kolekcji, pozyskując łącznie prawie 100 tys. muzealiów, nabytych w połowie przypadków (48,7%) drogą darowizny, a w 16,7% – drogą kupna. Poruszono także zagadnienie digitalizacji zbiorów i inwentarzy. W 2015 r. prawie 70% badanych instytucji deklarowało korzystanie z programów do ewidencji i zarządzania kolekcjami. Ankieta wykazała jednak ogromne braki w zakresie dokumentacji wizualnej obiektów muzealnych, a także udostępniania w Internecie zbiorów – jedynie jedna na dziesięć badanych instytucji upublicznia w Internecie zdjęcia przechowywanych przez nie muzealiów.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w polskich muzeach wynosiło w 2015 r. 3262 zł. Pracownicy merytoryczni zarabiali średnio prawie 200 zł mniej od średniej pensji, a kadra kierownicza ponad dwa razy więcej. Głównym źródłem finansowania muzeów pozostają dotacje od głównego organizatora (67,4%) wraz z dotacjami celowymi od różnych podmiotów (5,4%), daleko przed przychodami własnymi oraz pozostałymi (odpowiednio 15,7% i 11,6% budżetów).

ODSETEK MUZEÓW I ODDZIAŁÓW MUZEALNYCH W POSZCZEGÓLNYCH WOJEWÓDZTWACH NA PODSTAWIE ANKIETY Z 2015 R. (N=335)

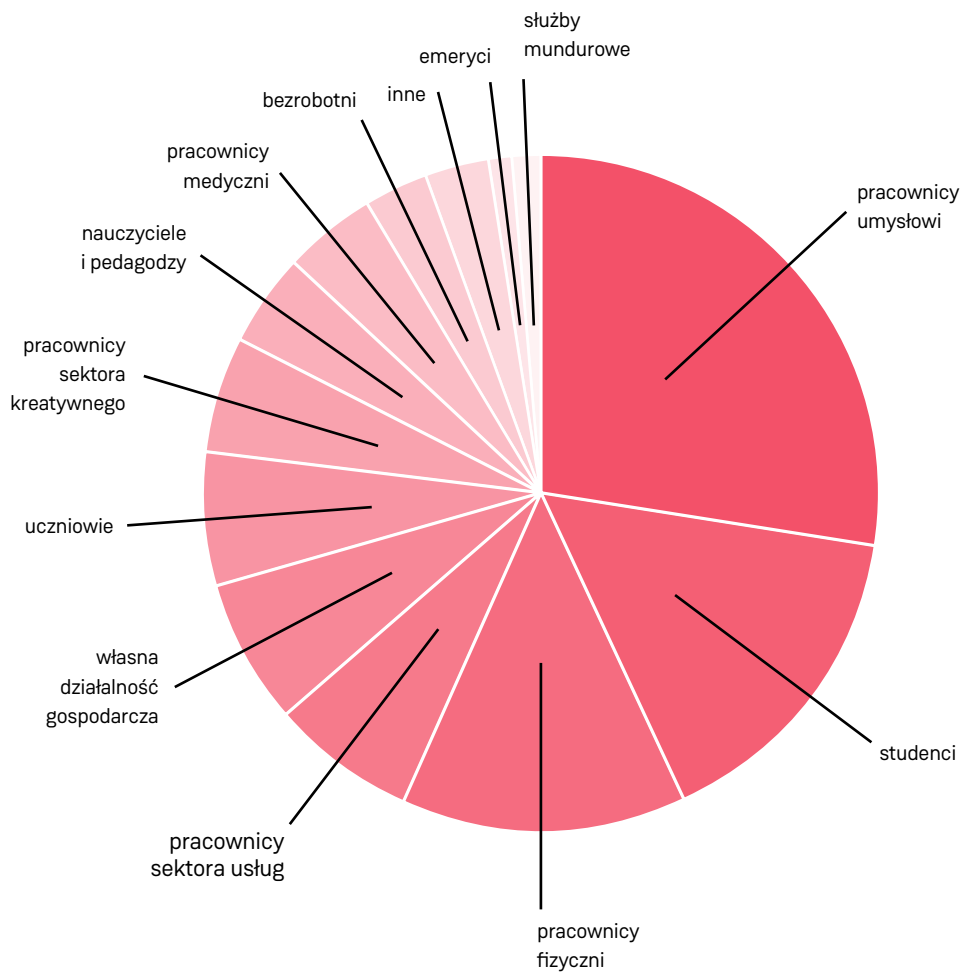
GRUPY REKONSTRUKCJI HISTORYCZNYCH – DZIAŁANIA ODDOLNE NA RZECZ KRZEWIENIA KULTURY NARODOWEJ

Biuro Badań Społecznych Question Mark

Na zlecenie Ewangelickiego Stowarzyszenia Kultury przeprowadzono badania zjawiska rekonstrukcji historycznych w Polsce. Autorzy raportu przeprowadzili badania ilościowe w miejscach, gdzie organizowane były wydarzenia oraz badania jakościowe w postaci wywiadów i obserwacji.

Dla widzów głównym powodem uczestnictwa jest udział w ciekawym wydarzeniu (62,3% wskazań), chęć lepszego poznania historii (48,1%) oraz atrakcyjne spędzenie czasu wolnego (40,6%). Upatrują oni jednak w rekonstrukcjach raczej celu edukacyjnego i popularyzującego historię (odpowiednio 73,1% i 52,8% wskazań) niż rozrywkowego (30,6%). Wśród rekonstruktorów, podobnie jak wśród widzów, dominują osoby z wyższym wykształceniem (46%). Interesują się przede wszystkim historią (80,4% wskazań), militariami (38,7%) oraz sportem (27,9%). Na kolejnych miejscach znalazły się podróże, muzyka i sztuka (odpowiednio – 25,5%, 20,6% i 13,7%). W kwestii okresów historycznych najpopularniejszym jest średniowiecze (52,5%) oraz okres II wojny światowej (40,9%). Motywacją przyłączenia się do grupy rekonstrukcyjnej była przede wszystkim chęć realizacji zainteresowań, ciekawego spędzania wolnego czasu, lepszego poznania historii czy wzięcia udziału w ciekawym wydarzeniu (odpowiednio: 41%, 38%, 32,5% i 28,5%). Cel rekonstrukcji to według nich głównie popularyzacja historii (61%) oraz edukacja (60,5%). Analiza danych jakościowych ujawnia, że odtwórstwo historyczne to prawdziwa pasja, która wiąże się dla rekonstruktorów z takimi uczuciami jak sentyment do dawnego stylu życia, chęć przekazywania wiedzy innym czy pielęgnowanie tradycji, oddawanie czci przodkom i krzewienie postaw patriotycznych. Jest to jednak także okazja do zbudowania grupy rówieśniczej, zarobku czy podtrzymywania więzi z rodziną.

ZAJĘCIA WYKONYWANE PRZEZ REKONSTRUKTORÓW (N=204)

TRZYDZIESTA PIĄTA ROCZNICA WPROWADZENIA STANU WOJENNEGO

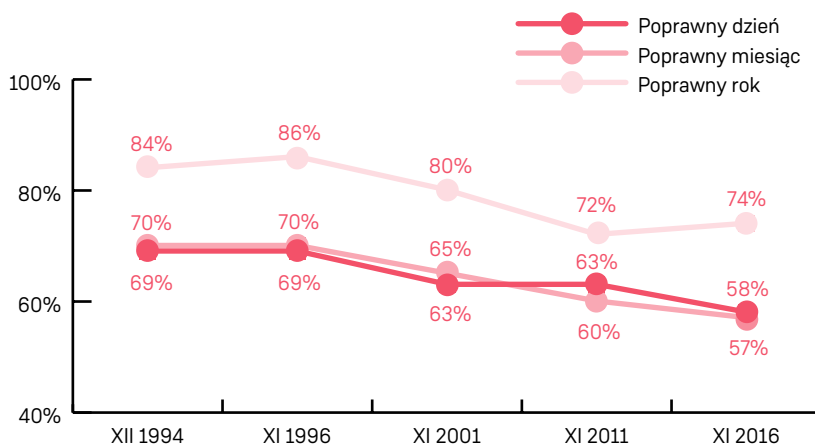
CBOS

Z okazji trzydziestej piątej rocznicy wprowadzenia stanu wojennego CBOS pytał Polaków o wydarzenia roku 1981. Badanie wykazało, że pełną datę początku stanu wojennego pamięta 44% Polaków. Trzech na pięciu respondentów wskazało właściwy rok, trzy czwarte miesiąc, a 57% dzień miesiąca.

Wśród skojarzeń związanych ze stanem wojennym respondenci najczęściej wymieniali: godzinę milicyjną (13%), przemoc i aresztowania (9%), ograniczenia swobód (6%), racjonowanie produktów (7%) oraz czołgi (7%) i wojsko na ulicach (6%). Co szósty badany nie potrafił wskazać żadnego skojarzenia. Jak zauważa autor komunikatu CBOS, najczęściej wymieniane skojarzenia wiążą się z ograniczeniami wolności obywateli.

Dwie piąte badanych są skłonne uznać zasadność wprowadzenia stanu wojennego, a jedna trzecia ocenia ten krok negatywnie. Przekonani są o słuszności tej decyzji częściej starsi, mniej wykształceni i niezamożni badani oraz wyborcy lewicy. Od lat spada społeczna akceptacja wprowadzenia stanu wojennego. Nie ma ponadto zgody co do jego przyczyn, a przedstawiciele pokolenia urodzonego po 1981 r. często uchylają się od ich określenia.

KIEDY WPROWADZONO STAN WOJENNY? ODPOWIEDZI NA PYTANIA
W POSZCZEGÓLNYCH LATACH (N=1019)

SKĄD PRZEDE WSZYSTKIM POCHODZI PANI/PANA WIEDZA DOTYCZĄCA STANU WOJENNEGO? (N=1019)

ZNISZCZENIA W ALEPPO

UNESCO

Od 16 do 19 stycznia br. trwała pierwsza ratunkowa misja UNESCO w Aleppo, którego historyczne śródmieście wpisane jest na listę światowego dziedzictwa od 1986 r. Jej celem było wstępne rozpoznanie zniszczeń spowodowanych działaniami wojennymi w Syrii i świadomym burzeniem zabytków przez tzw. Państwo Islamskie oraz stanu technicznego placówek szkolnych w mieście.

Zespół ekspertów donosi o rozległych zniszczeniach, które dotknęły cytadelę, Wielki Meczet oraz inne świątynie, kościoły, targi, madrasy, muzea i pozostałe historyczne obiekty. Około 60% zabudowań starego miasta zostało ciężko uszkodzone, a nawet 30% całkowicie zburzone. UNESCO zwróciło uwagę na znaczenie działań takich jak zabezpieczanie gruzowisk, podejmowanych przez mieszkańców Aleppo. Wysłannicy informują o alarmującej sytuacji szkolnictwa. Większość szkół została obrócona w ruinę, a nieliczne, które wciąż działają, funkcjonują w zniszczonych lub grożących zawaleniem budynkach, stanowiąc niebezpieczne otoczenie dla uczniów i personelu. Eksperci odbyli liczne spotkania z administracją miasta, by ustalić potrzeby i przedstawić propozycje działań adekwatnych do trudnej sytuacji.

UNESCO chce wesprzeć Syryjczyków w ochronie dziedzictwa Aleppo i przywróceniu działalności szkół. Postuluje pilną organizację alternatywnych, mobilnych przestrzeni do nauki, w oczekiwaniu na właściwą odbudowę gmachów.

NOWE WPISY NA LISTY MIĘDZYNARODOWE DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO

Obradujący w Addis Abebie komitet UNESCO podjął decyzję o wpisaniu kolejnych elementów dziedzictwa niematerialnego na międzynarodowe listy. Dziedzictwo niematerialne to, według konwencji z 2003 r., żywe dziedzictwo przekazywane z pokolenia na pokolenie. Do tej pory na trzy istniejące listy (reprezentatywna, dziedzictwa niematerialnego wymagającego pilnej ochrony oraz rejestr najlepszych praktyk w celu ochrony tego dziedzictwa) wpisano w sumie 430 elementów.

Wśród nowych wpisów na listę reprezentatywną znalazły się m.in.: kultura wyrobu i picia piwa w Belgii, egipska gra w kijek – Tahteeb, Święto Ognia w Walencji, joga, kultura wypieku i dzielenia się chlebem zwanym *Lavash*, *Katymna*, *Jupka* i *Jufka*, kultura kubańskiej muzyki i tańca rumba, idea i praktyki związane z tworzeniem kooperatyw (Niemcy), święto winobrania w szwajcarskim Vevey, wietnamskie praktyki związane z kultem Bogiń-Matek Trzech Królestw oraz tradycja tkania kilimów w Rumunii i Mołdawii.

Do listy niematerialnego dziedzictwa wymagającego pilnej ochrony włączono: *Chapei Dang Veng* – dawną kambodżańską sztukę widowiskową, wyrób czarnej ceramiki z Bisalhães w Portugalii, taniec i grę na lirze ma'di (Uganda), jak również kozackie pieśni z regionu Dniepropietrowska. Natomiast rejestr najlepszych praktyk wzbogacił się o pięć nowych pozycji: regionalne ośrodki rzemieślnicze, strategię ochrony tradycyjnego rzemiosła w Austrii; festiwal sztuki ludowej w bułgarskiej Kopriwshitz; system prezentacji i przekazu dziedzictwa; lokalny projekt ochrony żywej kultury w miejscowości Rovinj/Rovigno: Ekomuzeum Batana (Chorwacja); łódź typu Oselvar – przystosowanie nauki konstruowania łodzi i jej wykorzystanie w kontekście współczesnym (Norwegia) i ochronę muzyki ludowej na podstawie metody Kodalya (Węgry).

NID prowadzi Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego od 2014 r. Żaden z jej elementów nie został jeszcze wpisany na listę światową.

JEDWABNE SZLAKI

UNESCO

Zakończył się projekt współfinansowany przez UNESCO i Koreę Południową, polegający na badaniu jedwabnych szlaków w Butanie, Indiach i Nepalu w związku z planowanym powiększeniem obszaru „Jedwabny Szlak”, objętego wpisem na listę światowego dziedzictwa w 2014 r. (Chiny, Kazachstan, Kirgistan), o kolejne odcinki położone w południowej Azji.

Opracowanie zawiera szczegółowe informacje na temat przebiegu szlaków w wymienionych państwach. Podsumowywany projekt badawczy stał się platformą współpracy dla ekspertów i administracji zaangażowanych krajów, umożliwiającą prowadzenie międzynarodowego dialogu o ochronie wspólnego dziedzictwa. Autorzy rekomendują rozważenie możliwości poszerzenia obszaru jedwabnego szlaku objętego ochroną UNESCO o kolejne państwa: Mongolię, Koreę Południową i Japonię. Polecają również kontynuację współpracy między azjatyckimi państwami poprzez organizację warsztatów oraz utworzenie międzynarodowej grupy naukowców, w celu przygotowania wspólnego projektu zgłoszenia nowych fragmentów jedwabnego szlaku na listę UNESCO.

CZERWONA LISTA ZAGROŻONYCH ZACHODNIOAFRYKAŃSKICH OBIEKTÓW KULTUROWYCH

ICOM (International Council of Museums)

Międzynarodowa Rada Muzeów (ICOM) w reakcji na konflikt zbrojny w Mali z 2012 r. opublikowała Czerwoną listę zagrożonych zachodnioafrykańskich obiektów kulturowych (ang. Red List of West African Cultural Objects at Risk). Celem opracowania jest zebranie informacji o kategoriach zabytków i innych obiektów chronionych prawem, poszukiwanych na rynku sztuki i antykwarycznym, przez co narażonych na zagrabienie, kradzież i nielegalny eksport.

ICOM poleca potencjalnym nabywcom obiektów afrykańskich, by w wypadku wątpliwości dotyczących proveniencji dzieła odstąpili od zakupu. Organizacja współpracuje z międzynarodowymi organami ścigania, muzeami i domami aukcyjnymi, które wykorzystują Czerwoną listę jako narzędzie identyfikacji nielegalnie pozyskanych dzieł sztuki i zabytków archeologicznych. Obecnie ogłoszona przez ICOM lista wyszczególnia: manuskrypty i inskrypcje, terakotowe rzeźby, wazy, metalową biżuterię oraz wiele innych typów obiektów.

DZIEŁA SZTUKI ZAMIAST PODATKU

Arts Council England

Opublikowany przez brytyjski Arts Council raport omawia przypadki zastosowania w praktyce systemu zachęcającego do przekazywania dzieł do narodowych kolekcji (*Cultural Gifts Scheme*) w zamian za obniżenie podatku oraz prawa *Acceptance in Lieu*, pozwalającego państwu przyjąć wartościowe dzieła sztuki w zamian za umorzenie podatku spadkowego właściciela.

By dzieło mogło zostać zaakceptowane w ramach tych programów, musi przejść weryfikację przeprowadzaną przez Arts Council, które upoważnione jest również do prowadzenia negocjacji z właścicielami. Wstępne kryteria przyjęcia to: (1) bliski związek obiektu z historią narodu i jego życiem, (2) szczególne znaczenie artystyczne lub historyczno-artystyczne, (3) szczególne znaczenie dla określonego okresu artystycznego, nauki lub historii, a także (4) powiązanie z konkretnym historycznym miejscem. Publikacja zawiera informacje o 36 obiektach o łącznej wartości 47,2 mln funtów przejętych przez państwo brytyjskie w ubiegłym roku, wyjaśniając przy każdym z nich powody przyjęcia i wskazując, do jakiej instytucji został przekazany. Wśród dzieł znalazły się: rzeźby Williama Turnbulla, *Widok High Street w Oksfordzie* pędzla J.M.W. Turnera, nieukończony autoportret i archiwum Luciana Freuda, rysunki renesansowego malarza Benozza Gozzolego, jedyny znany portret Karola Edwarda Stuarta, portret piątego earla Carlisle (Joshui Reynoldsa) oraz Olivii Porter (Antona van Dycka). Raport zamykają informacje o wysokości umorzonego podatku w zamian za przyjęte dzieła oraz obszerna lista ekspertów doradzających Arts Council w sprawie oceny zasadności wniosków właścicieli i wartości obiektów.

ZNAK DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

Komisja Europejska

Znak Dziedzictwa Europejskiego (European Heritage Label) to nagroda, która co roku przyznawana jest miejscom związanym z dziedzictwem i historią Europy, których zasięg i znaczenie oddziałuje na całą wspólnotę europejską. Co 4 lata przeprowadzany jest monitoring wyróżnionych miejsc. Ma to na celu ewaluację osiągnięć i pomoc w utrzymaniu odpowiedniego poziomu kryteriów koniecznych do utrzymania odznaczenia. Niniejszy raport przedstawia wyniki analizy 20 miejsc, które otrzymały nagrodę w latach 2013 i 2014 (w tym m.in. Stocznia Gdańska).

Wyniki monitoringu są, zdaniem Europejskiego Panelu ekspertów, zadowalające. Wszystkie z odwiedzanych miejsc, poza pojedynczymi potknięciami, zaprezentowały odpowiednie przygotowanie w kluczowych dla ewaluacji kwestiach: właściwego rozumienia i przekazu znaczenia danego miejsca dla wspólnoty europejskiej, docierania z przekazem do publiczności międzynarodowej i zdolności operacyjnej w implementacji zgłaszanych projektów.

ŚWIADKOWIE TOTALITARYZMU ODZYSKUJĄ GŁOS W OBNT

Ośrodek Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego

„Zapisy Terroru” to nowoczesne przedsięwzięcie z pogranicza badań naukowych, popularyzacji historii i szeroko rozumianej kultury pamięci. Ośrodek Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego publikuje w Internecie relacje obywateli polskich, którzy podczas II wojny światowej doświadczyli cierpienia ze strony dwóch totalitaryzmów: niemieckiego i sowieckiego. Polsko-angielska, stale rozbudowywana baza świadectw obejmuje obecnie ponad 1100 zeznań zbieranych po wojnie przed Główną Komisją Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce. W relacjach, dotychczas rozproszonych i zamkniętych w archiwach, kryją się osobiste doświadczenia tysięcy Polaków – ofiar zbrodni totalitarnych, ich rodzin i bliskich.

Dzięki podpisanemu w styczniu 2017 r. porozumieniu z Instytutem Hoovera, „Zapisy Terroru” zostaną uzupełnione o świadectwa dotyczące zbrodni komunistycznych. Już 17 września w portalu opublikowane zostaną pierwsze relacje Polaków – żołnierzy i cywilów, którzy opuścili Związek Sowiecki wraz z Armią Andersa. Stanowią one zapis poruszających przeżyć mieszkańców Kresów Wschodnich pod okupacją sowiecką i na zesłaniu.

„Zapisy Terroru” upowszechniają wiedzę o podwójnej okupacji w Polsce i utrwalają pamięć o ofiarach totalitaryzmów.

www.zapisyterroru.pl / www.chroniclesofterror.pl

www.obnt.pl

5.

ZAGRANICZNE RAPORTY

NOWY PORTAL Z DANYMI UNESCO

UNESCO

Instytut Statystyczny UNESCO uruchomił nowy portal uis.unesco.org, którego celem jest szerzenie dostępu do danych oraz udostępnianie komentarzy i wizualizacji wyników badań. Platforma internetowa umożliwia sprawne poszukiwanie danych, które podzielono na cztery zasadnicze kategorie badawcze: edukacja, nauka i technika, kultura oraz komunikacja i informacja. W ramach każdej z nich wyróżnione są kolejne podrzędne grupy tematyczne, ułatwiające odnalezienie poszukiwanych informacji.

Na stronie internetowej udostępniono także liczne wskaźniki podporządkowane wyżej wymienionym kategoriom. Możliwe jest również zawężenie poszukiwania w bazie danych do konkretnego regionu i kraju. Serwis wyposażono ponadto w archiwum dokumentów i danych statystycznych, słownik pojęć skonstruowany na podstawie międzynarodowych dokumentów oraz w informacje na temat planowanych przez UNESCO wydarzeń.

AMERYKAŃSKIE MUZEA SZTUKI W LICZBACH

Association of Art Museum Directors

Trzeci doroczny raport *Art Museums by the Numbers* zbiera informacje o amerykańskich muzeach sztuki (ponad 200 instytucji kultury z USA, Kanady i Meksyku), uzyskane od członków Association of Art Museum Directors. W badanych jednostkach odnotowano łącznie ponad 62 mln zwiedzających. Liczba przechowywanych muzealiów wyniosła niemal 17 mln sztuk.

Średnio 32% budżetu muzea przeznaczyły na działalność statutową (wystawy, kuratorzy, konserwacja kolekcji, edukacja i biblioteki), 23% na rozwój, sklepy i marketing, 19% na infrastrukturę, a 15% na administrację. Środki publiczne pokrywają zaledwie 15% budżetu muzeów, 22% pochodzi z zysku generowanego przez posiadany kapitał, 29% muzea zarabiają same m.in. na biletach, gastronomii i organizacji imprez, a aż 32% środków pochodzi od darczyńców. Ten model finansowania, opierający się na hojności filantropów, charakteryzuje amerykański system muzealny. Niemal 90% nowych nabytków muzeów w ubiegłym roku pochodziło z darowizn i zapisów testamentowych.

Spośród 219 przebadanych placówek jedna trzecia nie pobiera opłat za zwiedzanie, 7% sugeruje dobrowolną darowiznę, a pozostałe mają ustalone ceny biletów. Zwiedzający wydaje przeciętnie 8,02\$ w jednej instytucji (w tym koszt biletu oraz wydatków w sklepie i lokalach gastronomicznych), podczas gdy muzeum wydaje na jednego zwiedzającego średnio 55,07\$ (budżet dzielony przez liczbę gości). Autorzy opracowania policzyli, że w 2016 r. prawie 60 tys. wolontariuszy przepracowało w ankietowanych muzeach 3,791 mln godzin.

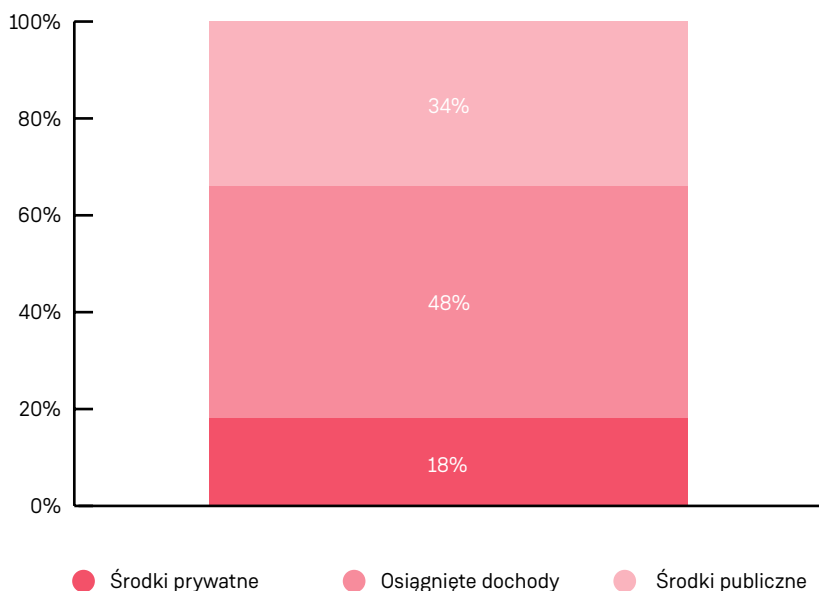

RAPORT O FILANTROPII W ANGIELSKIM SEKTORZE KULTURY

Arts Council England

Raport *Private Investment in Culture* wykazał rosnące znaczenie prywatnych środków w finansowaniu brytyjskich instytucji kultury i sztuki. W roku badawczym 2014/15 darczyńcy zainwestowali w kulturę łącznie 480 mln funtów, z czego 96 mln pochodziło od firm, 139 mln od fundacji i funduszy powierniczych, a 245 mln od osób prywatnych. Dwie trzecie (66%) środków otrzymały instytucje znajdujące się w Londynie, a 60% ogólnej sumy przypadło pięćdziesięciu największym beneficjentom. Ponad połowa ankietowanych instytucji spodziewa się dalszego wzrostu prywatnego finansowania instytucji kultury w nadchodzących latach.

Prawie jedną trzecią (32%) prywatnych środków przyciągnęły instytucje zajmujące się sztukami wizualnymi, 23% przeznaczono na muzykę, 16% na teatr, a 9% trafiło do muzeów.

MUZEA I BIBLIOTEKI JAKO KATALIZATORY ZMIANY SPOŁECZNEJ

Michael H. Norton, Emily Dowdall (Reinvestment Fund)

Publikacja jest analizą pracy instytucji publicznych pod kątem ich oddziaływania na społeczność lokalną. Autorzy skupiają się na bibliotekach i muzeach pokazując, że mają one ze sobą wiele wspólnego – są osadzone w lokalnej wspólnotie, zorientowane na służbę publiczną i działają non profit. Cechy te powodują, że instytucja może szeroko oddziaływać na wspólnotę, stając się katalizatorem pozytywnie rozumianej zmiany społecznej. W praktyce – jak pokazuje raport – biblioteki i muzea oddziałują na społeczność lokalną poprzez codzienną aktywność. Ich praca wychodzi często poza główny cel działalności placówki, obejmując tematy kluczowe dla społeczeństwa, takie jak kształcenie ustawiczne, uczestnictwo w kulturze, integracja, rozwój ekonomiczny, zdrowie fizyczne i psychiczne czy kształtowanie przestrzeni i środowiska. Poprzez organizację kursów, akcji informacyjnych czy dyskusji muzea i biblioteki przyczyniają się do integracji na dwa sposoby – docierając do indywidualnych odbiorców, jak i wzmacniając sieć instytucjonalną poprzez współpracę z innymi organizacjami.

Raport wskazuje, że wiele muzeów i bibliotek od dawna funkcjonuje w ten sposób i przyczynia się aktywnie do społecznej zmiany na poziomie lokalnym. Autorzy podkreślają jednak, że przygotowany przez nich dokument może być katalogiem dobrych praktyk oraz legitymizacją tego rodzaju działalności. O ile bowiem instytucje publiczne chętnie wychodzą poza swoją prawnie określoną działalność, odpowiadając na aktualne potrzeby społeczności lokalnej, o tyle brak wsparcia ze strony administracji i decydentów może utrudniać ich pracę i ograniczać potencjalny i rzeczywisty wpływ na wspólnotę, w której są osadzone.

TRANSFORMACJA OPUSZCZONYCH PRZESTRZENI POPRZECZ SZTUKĘ

Shaimaa Atef (Mahatat for Contemporary Art)

Mahatat for Contemporary Art to organizacja powstała w 2011 roku w Egipcie, która poprzez działania artystyczne stara się przekształcać przestrzeń publiczną, a także stwarzać możliwości artystycznej ekspresji oraz wymiany doświadczeń pomiędzy artystami, praktykami i przedsiębiorcami. Mahatat działa na rzecz dostępności i decentralizacji sztuki współczesnej poprzez rozwój sztuki w przestrzeni publicznej i *community art*.

Publikacja jest swego rodzaju poradnikiem dotyczącym tego, jak rewitalizować opuszczone budynki przy pomocy aktywności kulturalnej. Wskazówki zostały opracowane na podstawie pilotażowego przedsięwzięcia w jednym z pustostanów w Port Saidzie, któremu towarzyszyły pogłębione badania: analiza dostępnej literatury przedmiotu, wywiady grupowe i indywidualne z artystami, architektami i specjalistami od ochrony dziedzictwa, a także wizyty terenowe w Port Saidzie.

Raport składa się z następujących bloków: definiowanie opuszczonych miejsc, wybieranie idealnego miejsca dla aktywności artystycznej, interwencje artystyczne w miejscach o znaczącej wartości historycznej i kulturowej (*heritage places*), projektowanie działań artystycznych dopasowanych do danego miejsca (*site-specific*), angażowanie lokalnej społeczności i finalizowanie zezwoleń prawnych. Raport uzupełniono przykładami transformacji pustych budynków i przestrzeni z całego świata, takich jak lotnisko Tempelhof w Berlinie.

6.

ARTYKUŁY NAUKOWE

LISTA ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA – POLITYKA I PROMOCJA

D. Wuepper, M. Patry, *The World Heritage list: Which sites promote the brand? A big data spatial econometric approach*, „Journal of Cultural Economics” 41(1)/2017, s. 1–21

UNESCO to znak jakości obejmujący ponad 1000 miejsc dziedzictwa kulturowego i naturalnego. W Polsce mamy 14 takich miejsc. O kształcie Listy Światowego Dziedzictwa decyduje w trakcie dorocznych sesji Komitet Światowego Dziedzictwa, składający się z przedstawicieli 21 krajów. W założeniu na Liście powinny znajdować się obiekty, które mają charakter światowego dobra publicznego – wspólnego bogactwa całej ludzkości. Jednak na proces decyzyjny mają wpływ także względy ekonomiczne i polityczne. Na rosnącą ingerencję sił geopolitycznych i ich interakcje z opiniami ekspertów wskazują autorzy innego artykułu opublikowanego w mijającym kwartale: L. James, T. Winter, *Expertise and the making of World Heritage policy*, „International Journal of Cultural Policy” 23(1)/2017, s. 36–51.

Poszczególne obiekty różnie uczestniczą w promocji „marki” Światowego Dziedzictwa, bo (domyślnie zakładają autorzy) różnie czerpią z niej korzyści. Im większe korzyści, tym silniejsze eksponowanie przynależności. Z „marki” UNESCO korzystają w większym stopniu miejsca położone w trudniej dostępnych lokalizacjach (poza dużymi ośrodkami), gdzie znak UNESCO oznacza dla gościa mniejsze ryzyko kosztów dłuższej podróży. Bardziej o promocję marki dbają miejsca o zdecydowanie małej liczbie gości (licząc na zwiększenie liczby odwiedzin) lub zdecydowanie dużej (zakładając, że duża popularność to wyższe koszty utrzymania i konserwacji obiektu kultury, o co łatwiej się starać, gdy obiekt wspiera światowa marka). Wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa chwalą się zarządcy miejsc usytuowanych w Azji, Europie i Ameryce Południowej. Silnej identyfikacji brakuje na Bliskim Wschodzie, co autorzy tłumaczą względami politycznymi.

Badanie jest jednym z wciąż rzadkich przykładów wykorzystania ekonometrii przestrzennej w badaniach kultury – dających efekty, nawet jeżeli wykorzystuje się najprostsze modele.

Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO – 1052 obiekty:

- 814 – obiekty dziedzictwa kulturowego
- 203 – obiekty dziedzictwa naturalnego
- 35 – obiekty dziedzictwa kulturowego i naturalnego

POLSCY AUTORZY ZAGRANICZNYCH ARTYKUŁÓW

LICENCJA NA OCENIANIE

K. Lewandowska, *License to judge: fleshing out expertise in cultural policy*, „International Journal of Cultural Policy”, publikacja internetowa DOI: 10.1080/10286632.2017.1285288

Kamila Lewandowska już po raz kolejny publikuje na łamach „International Journal of Cultural Policy”. Ekspert w dziedzinie polityki kulturalnej pisze artykuł dotyczący coraz silniejszego wpływu opinii eksperckich na kształt tej polityki. I choć publikacja ma charakter teoretyczny, to autorka pozostaje krytyczna wobec opisywanego zjawiska. W pierwszej kolejności kreśli szerszy historyczny kontekst wykorzystywania rzekomo neutralnej wiedzy naukowej do rozwiązywania problemów życia społecznego przez instytucje publiczne bez oskarżenia o kierowanie się względami politycznymi. Stosowanie tzw. *evidence-based policy* jest oczywistym narzędziem państwa technokratycznego, w którym każde działanie można opisać za pomocą wiarygodnych miar czy wskaźników.

Politykę kulturalną kształtują eksperci dwóch typów. Pierwszy z nich jest znawcą kultury i sztuki, którego prawo do wyrażania sądów wynika z wykształcenia akademickiego i obycia. Jego opinia z konieczności jest subiektywna (możliwe są różne punkty widzenia), a osoba – znana szerszej publiczności. Ten typ eksperta funkcjonuje od dawna i jego obecność nie wynika bezpośrednio z potrzeby politycznej, choć jest politycznie wykorzystywana. Na drugi typ ekspertów doradzających w sprawach polityki kulturalnej składają się politolodzy, socjologowie czy ekonomiści, którzy rozpatrują efektywność stosowania konkretnych rozwiązań politycznych. Oczekuje się od nich naukowych analiz i empirycznych dowodów na słuszność formułowanych rekomendacji. Eksperti drugiego typu tworzą wąskie grupy (rad, komitetów, paneli), o których składzie decyduje ten, kto zleca ekspertyzę. Oba typy wiedzy eksperckiej nakładają się na siebie: dotyczą tego samego pola jakości instytucji kultury, są niedostępne przeciętnemu odbiorcy polityk kulturalnych, a tworzenie dla nich instytucjonalnych ram utrudnia

uczestnictwo nie-ekspertów (amatorów) w procesie decyzyjnym, co wydaje się jednym z zasadniczych celów odwoływania się do wiedzy eksperckiej w procesie kształtowania polityk w ogóle.

MIĘDZYNARODOWY OBIEG OBIEKTÓW MUZEALNYCH

P. Gwoździewicz-Matan, A. Jakubowski, *Enhancing the mobility of collections and access to cultural heritage: immunity of cultural objects from seizure in Poland*, „International Journal of Cultural Policy”, publikacja internetowa DOI: 10.1080/10286632.2017.1284827

Publikacja dwojga autorów poświęcona jest ochronie przed konfiskatą obiektów dziedzictwa kulturowego wypożyczanych z zagranicznych kolekcji. Przepisy prawa są jednym z zasadniczych czynników wpływających na międzynarodową wymianę muzealiów i udostępnianie oryginalnych dzieł szerszemu gronu odbiorców. Autorzy analizują polskie, niedawno znove-lizowane, prawo oraz praktyki dotyczące ochrony zabytków w kontekście rozwiązań stosowanych w innych krajach, a także koncepcji praw kulturalnych, stanowiących składową praw człowieka, których wypełnienie polega m.in. na dostępie do obiektów dziedzictwa kulturowego.

KULTURA UŚWIĘCONA I UPRAWOMOCNIONA

„Cultural consecration and legitimation – Modes, agents and processes” – numer specjalny czasopisma „Poetics” 59/2016

Nikt nie ma monopolu na definiowanie wartości artystycznej, a każde dzieło sztuki to „osobliwość” (ang. *singularity*): niepowtarzalna, wielowymiarowa, niemierzalna i o jakości, której nigdy nie możemy być pewni – tak rozpoczyna wstęp do numeru specjalnego jego redaktor Wenceslas Lizé. A jednak pewne obiekty stają się uświęconymi dziełami sztuki, inne zaś nie. W czasopiśmie poświęconym w dużej mierze socjologii kultury dominuje perspektywa, w której dobro kultury jest nie (tylko) wytworem indywidualnej kreacji, ale zbiorowego procesu, a zatem jego wartość nie wynika wyłącznie z jego cech immanentnych, ale jest efektem działań wielu graczy.

Autorzy numeru porzucają przetarte ścieżki refleksji na temat tradycyjnych mediów decydujących o reputacji dóbr kultury: krytyków, recenzentów –

ekspertów zajmujących się ocenianiem sztuki. Zwracają za to uwagę na: rosnącą liczbę artystów, nowe technologie w produkcji i dystrybucji dóbr kultury, ich globalną cyrkulację, rosnące w siłę korporacje medialne oraz coraz większy wpływ ekonomii i biznesu na tworzenie i przypisywanie wartości artystycznych. Poszczególne artykuły omawiamy krótko poniżej.

DEMOKRATYZACJA PROCESU UPRAWOMOCNIANIA SZTUKI

G. Sapiro, *The metamorphosis of modes of consecration in the literary field: Academies, literary prizes, festivals*

Posługując się historią literatury francuskiej, autorka pokazuje zmieniające się sposoby społecznego czynienia utworu literackiego dziełem sztuki. Na przestrzeni kilku stuleci decydująca była opinia Akademii Francuskiej, której pozycję podtrzymywali jej członkowie, wydawców, krytyków i redaktorów czasopism literackich. O znaczeniu dzieła świadczyły także nagrody literackie i obecność w międzynarodowym obiegu dzięki tłumaczeniom. Wszystkie wymienione „znaki jakości” w różnym stopniu są związane z siłami politycznymi (ich obecność bądź brak jest zjawiskiem autonomicznym wobec państwa i aparatu politycznego), klasami społecznymi i rynkiem. Większość z nich pozostaje znakami z kręgu środowiska, elity. Jednak w ostatnich latach coraz większego znaczenia nabierają festiwale literackie, swoiste areny uprawomocniania sztuki, które odzwierciedlają demokratyzację tego procesu.

SUKCES ARTYSTYCZNY A SUKCES KOMERCYJNY

M.-P. Pouly, *Playing both sides of the field: The anatomy of a 'quality' bestseller*

W. Lizé, *Artistic work intermediaries as value producers. Agents, managers, tourneurs and the acquisition of symbolic capital in popular music*

V. Schmutz, *Commercialization and consecration: Media attention to popular music in the US and the Netherlands, 1975–2005*

Debiutancka powieść Zadie Smith *Białe zęby* to przykład książki, która zarówno znalazła uznanie w oczach krytyków, jak i odniosła sukces komercyjny, czego dowodem jest status bestselleru. Okazuje się, że tradycyjny podział na niemożliwe do pogodzenia ze sobą logiki wartości artystycznej i komercyjnej przestaje obowiązywać (Pouly). Sukces na obu polach coraz silniej zależy od... pośredników, w których interesie jest dobra pozycja reprezentowanego artysty. Lizé analizuje współczesny rynek francuskiej muzyki i jako najważniejszych pośredników wskazuje agentów artystów, ich menedżerów oraz osoby decydujące o kształcie muzycznych *tournée* (franc. *tourneur*). W produkcję muzyki popularnej wpisane jest oczekiwanie pozytywnego wyniku komercyjnego. Ciekawe, że na przestrzeni lat różne typy muzyki popularnej, jak referuje Schmutz, znajdowały poparcie u dziennikarzy muzycznych w USA i Holandii stosunkowo niezależnie od sukcesu kasowego.

Sukces artystyczny przekłada się na sukces kasowy, kapitał symboliczny na wynik finansowy. Kolejne artykuły pokazują, że podział na sukces artystyczny i komercyjny przestaje być aktualny – przynajmniej w niektórych dyscyplinach sztuki, przynajmniej na niektórych rynkach.

USTANOWIĆ GATUNEK

M. Solaroli, *The rules of a middle-brow art: Digital production and cultural consecration in the global field of professional photojournalism*

K. Hammou, *Mainstreaming French rap music. Commodification and artistic legitimization of othered cultural goods*

Konieczność uprawomocnienia dotyczy nie tylko dzieł sztuki, ale także gatunków. Fotografia prasowa stała się samoistnym gatunkiem dzięki rywalizacji między najważniejszymi magazynami informacyjnymi, rozwojowi nowych technologii, ale także konkurencji ze strony amatorów. Solaroli analizuje ścieżkę definiowania fotografii prasowej jako obszaru sztuki. Za ukonstytuowanie się rapu jako formy artystycznej uznanej we Francji odpowiada w pierwszej kolejności polityka, dzięki której zwrócono uwagę na „muzykę mniejszości”, czym był rap w latach dziewięćdziesiątych XX w. i na początku XXI w. w tym kraju, ale ważną rolę odegrali także agenci muzyczni i media, które zadecydowały o jej utowarowieniu – pokazuje Hammou.

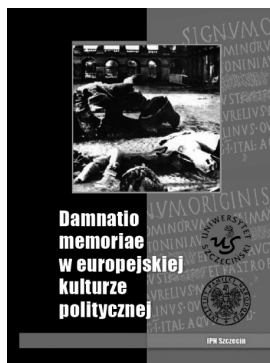
7. KSIĄŻKI

DAMNATIO MEMORIAE W EUROPEJSKIEJ KULTURZE POLITYCZNEJ

red. Renata Gałaj-Dempniak, Danuta Okoń, Magdalena Semczyszyn, Instytut Pamięci Narodowej, Szczecin 2016

Tom studiów wydany przez Instytut Pamięci Narodowej poświęcono zjawisku *damnatio memoriae* – skazania na niepamięć. Zebrane teksty dotyczą różnych epok i systemów społecznych, prezentując funkcjonowanie procedur potępienia pamięci na przestrzeni dziejów Europy. Autorzy usiłują wskazać powody wypierania konkretnych wydarzeń, postaci i symboli ze zbiorowej pamięci, a także zrekonstruować procesy historyczne. Tytułowy proceder najczęściej wiąże się z zastosowaniem strategii politycznych, w których pamięć

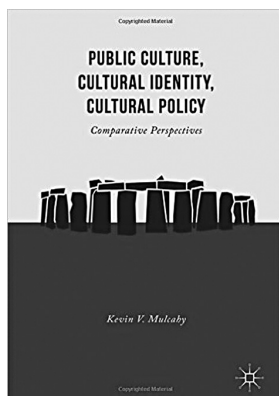
bywa wykorzystywana utylitarnie i doraźnie, dla potrzeb legitymizacji określonej grupy lub jednostki.

Książka składa się z dwudziestu jeden pogrupowanych chronologicznie studiów przypadków. Szczególny nacisk położono na historię antyczną oraz losy Polski powojennej. Autorzy tekstów dotyczących dziejów najnowszych nie uchylają się od podejmowania bolesnych, wzbudzających kontrowersje tematów. Niezależnie od poruszanego zagadnienia, zgromadzone artykuły uświadamiają złożony charakter dyskursów o pamięci.

KULTURA PUBLICZNA, TOŻSAMOŚĆ KULTUROWA, POLITYKA KULTURALNA: PERSPEKTYWY PORÓWNAWCZE

Kevin V. Mulcahy, *Public Culture, Cultural Identity, Cultural Policy: Comparative Perspectives*, Palgrave Macmillan, 2017

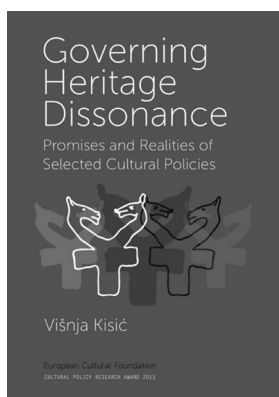

Książka jest publikacją międzynarodowego studium porównawczego w zakresie polityk publicznych dotyczących wsparcia dla dziedzin sztuki i sektora kultury z uwzględnieniem kryteriów pożytku publicznego i pogłębionej refleksji z obszaru nauk politycznych. Publikacja zawiera pogłębione analizy aktywności w ramach narodowych systemów prowadzenia polityk kulturalnych w perspektywie tematycznej. Uwzględnia kontekst historyczny i społeczno-polityczny każdego z analizowanych przypadków z kilku kontynentów. Autor szczególnie wiele miejsca poświęca tematyce fenomenu narodowych polityk kulturalnych. Istotną nową perspektywą jest kompleksowe studium polityk kulturalnych w państwach postkolonialnych.

ZARZĄDZANIE SPOREM O DZIEDZICTWO

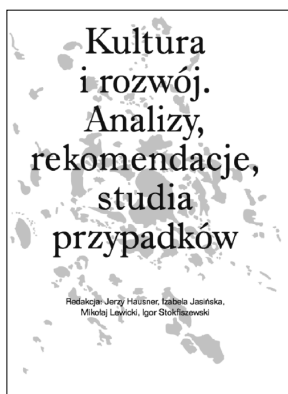
Višnja Kisić, *Governing Heritage Dissonance. Promises and Realities of Selected Cultural Policies*, European Cultural Foundation, Amsterdam 2016

Książka Višnji Kisić jest efektem pracy badawczej poświęconej politykom kulturalnym w krajach bałkańskich w zakresie niematerialnego i materialnego dziedzictwa kulturowego, uwikłanego w konflikty o charakterze narodowym i etnicznym. Liczne studia przypadków ukazują w nowym świetle tak istotną dla badań nad polityką kulturalną i dziedzictwem kulturowym perspektywę radzenia sobie z konfliktami czy prowadzenia polityk rekonyliacji w obszarze różnic kulturowych w Europie, również w świetle różnic generacyjnych uczestników narodowych i lokalnych sfer kultury.

KULTURA I ROZWÓJ. ANALIZY, REKOMENDACJE, STUDIA PRZYPADKÓW

red. Jerzy Hausner, Izabela Jasińska, Mikołaj Lewicki, Igor Stokfiszewski,
Instytut Studiów Zaawansowanych w Warszawie, Fundacja Gospodarki i Ad-
ministracji Publicznej, Warszawa–Kraków 2016

Publikacja jest wynikiem cyklu seminariów, konferencji i badań realizowanych w latach 2012–2016 w Instytucie Studiów Zaawansowanych w Warszawie. Autorzy zwrócili uwagę, że często gdy mówi się o rozwoju, na pierwszy plan wysuwa się język ekonomii i rentowności przedsięwzięć. Natomiast funkcja, jaką kultura może spełnić na tym polu bywa pomijana lub niedoceniana. Na podstawie analizy studiów przypadków lokalnych inicjatyw w Polsce badacze starali się pokazać, że kultura społeczna ma ogromny potencjał, gdy chodzi o wzmacnianie podmio-

towości społeczności lokalnych, tworzenie i umacnianie więzi zbiorowych. W dalszej perspektywie więzi takie stają się zasobem, który przyczynia się do rozwoju społecznego i gospodarczego, pobudzając tworzenie kolejnych zasobów. By dostrzec rozwojowy potencjał kultury należy jednak, według autorów, postrzegać ją w poszerzonym polu – jako realizowaną zarówno w wymiarze instytucjonalnym, jak i nieformalnym.

Nowości Badawcze NCK 1/2017
© Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2017

REDAKCJA

dr Tomasz Kukołowicz (Redaktor naczelny, NCK)
Katarzyna Zarzycka (Sekretarz redakcji, NCK)
Wojciech Głowacki (MISH UW)
Zuzanna Maciejczak, Marlena Modzelewska (NCK)
dr Marcin Poprawski (Instytut Kulturoznawstwa UAM,
Regionalne Obserwatorium Kultury UAM)
Aleksandra Wiśniewska (Wydział Nauk Ekonomicznych UW)

KONTAKT

Dział ds. Badań Narodowego Centrum Kultury
tel. 22 2 098 097 lub 22 21 00 186
e-mail: tkukolowicz@nck.pl

Opracowanie graficzne i skład: Poważne Studio
Druk: UNI-DRUK Wydawnictwo i Drukarnia, ul. Przemysłowa 13, 62-030 Luboń

ISSN (wersja drukowana): 2451-2214
ISSN (wersja elektroniczna): 2451-4128

Nakład 500 egz.

WYDAWCA

dr Mateusz Werner
Wicedyrektor ds. Badań i Strategii Kultury, NCK

ul. Płocka 13
01-231 Warszawa
<http://nck.pl>
<http://sklep.nck.pl>

Narodowe Centrum Kultury jest instytucją państwową,
działającą na rzecz rozwoju kultury w Polsce

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY